

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
AKADEMIN FÖR BIBLIOTEK, INFORMATION, PEDAGOGIK OCH IT
2016:9

HBTQ-litteraturens hyllplacering på folkbiblioteket

MATILDA JOHANSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Matilda Johansson**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande

Svensk titel:	HBTQ-litteraturens hyllplacering på folkbiblioteket
Engelsk titel:	The physical organization of LGBTQ classified literature in the public library
Författare:	Matilda Johansson
Färdigställt:	2016
Abstract:	<p>This essay seeks to explore how five public libraries in Stockholm have chosen to organize the LGBTQ classified literature in the physical library. The questions discussed in this essay are the following:</p> <ul style="list-style-type: none"> - What factors affected the librarian's decisions when deciding how to place the LGBTQ literature? - What response have the librarians received from library users regarding the physical organization? - What changes would the librarians like to see in the future in regards to the LGBTQ literature and the overall work toward the LGBTQ community? <p>Semi-structured interviews with seven librarians were conducted and analyzed from a queer theory perspective on knowledge-organization. The results showed that the libraries that used dedicated shelves for the LGBTQ classified literature did so in order to make it easier for its users to find the literature on their own. They were also used to send out a signal regarding the libraries positive attitudes towards the LGBTQ community. Libraries who did not use dedicated shelves argued that the shelves could create an uncomfortable situation for library users and create a symbolic separation between the LGBTQ community and the rest of society. The shelves could also send out the wrong signal that LGBTQ classified literature only targets LGBTQ individuals. Concluding analysis showed that the shelves may have an <i>including</i> as well as an <i>excluding</i> effect. As for the future some librarians expressed a desire to fight heteronormativity and make the LGBTQ community and literature a more natural part of the library work and the library collections.</p>
Nyckelord:	HBTQ, HBTQ-hylla, regnbågshylla, hyllplacering, biblioteksanvändare, heteronorm, queerteori, HBT-certifiering

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Problemformulering.....	1
1.3 Syfte och frågeställning.....	2
1.4 Urval och avgränsning.....	3
2. Begreppsbeskrivningar	3
2.1 HBTQ-begreppet och heteronormen.....	3
2.2 RFSL och HBT-certifiering.....	4
3. Tidigare forskning	5
3.1 Betydelsen av HBTQ-litteratur på folkbiblioteket.....	5
3.2 En alternativ hylluppsättning.....	7
3.3 Sammanfattning.....	9
4. Teori	10
4.1 Ett queerteoretiskt perspektiv på kunskapsorganisation.....	10
4.1.1 Forskningsbegreppet queerteori.....	10
4.1.2 Heteronormen.....	10
4.1.3 Sexualitet, genus och begär.....	11
4.1.4 Kunskapsorganisation.....	13
4.1.5 Teoretiskt ramverk.....	13
5. Metod	14
6. Resultat	15
6.1 HBTQ-litteraturens hyllplacering.....	15
6.1.1 Solna bibliotek.....	15
6.1.2 Sollentuna bibliotek.....	16
6.1.3 Tranströmerbiblioteket.....	18
6.1.4 Östermalmsenhetens bibliotek.....	19
6.2 Biblioteksanvändarnas respons.....	20
6.2.1 Solna bibliotek.....	21
6.2.2 Sollentuna bibliotek.....	21
6.2.3 Tranströmerbiblioteket.....	21
6.2.4 Östermalmsenhetens bibliotek.....	22

6.3 HBTQ-arbetets framtida utveckling.....	22
6.3.1 Solna bibliotek.....	22
6.3.2 Sollentuna bibliotek.....	23
6.3.3 Tranströmerbiblioteket.....	23
6.3.4 Östermalmsenhetens bibliotek.....	23
7. Analys och diskussion.....	24
7.1 HBTQ-litteraturens hyllplacering.....	24
7.2 Det teoretiska perspektivet.....	25
7.3 Biblioteksanvändarnas respons.....	26
7.4 Den framtida utvecklingen.....	27
7.5 Reflektioner kring studien.....	28
8. Slutsats.....	29
8.1 Vidare forskning.....	30
Källförteckning.....	31
Bilaga 1: Intervjufrågor, de HBT-certifierade folkbiblioteken.....	33
Bilaga 2: Intervjufrågor, de icke HBT-certifierade folkbiblioteken.....	35

1. Inledning

1.1 Bakgrund

En väsentlig uppgift som alla folkbibliotek har gemensamt är att bistå sina användare oavsett ålder, funktionsnedsättning, religionstillhörighet eller sexualitet. Detta blir tydligt i bibliotekslagen där det beskrivs att ”folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla och anpassade till användarnas behov” (Bibliotekslagen, SFS 2013:801, 6 §).

Folkbiblioteket har därmed i uppgift att bistå och även representera *HBTQ*, det vill säga homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpå personer, genom bibliotekets litteraturutbudet. Uppmärksammandet, frågorna och debatterna kring *HBTQ* är i dagsläget dessutom mycket aktuell. Under året 2015 lockades exempelvis fler besökare och deltagare till *Stockholm Pride Parad* än någonsin tidigare (Åkerman, 2015, 1 augusti), samkönade äktenskap blev lagligt i USA (Henriksson, 2015, 26 juni) och även uppmärksammandet av transpersoner har varit ett aktuellt ämne det senaste året. Så sent som i december publicerade tidningen *Metro* en artikel med titeln *Ökat skydd i lagen för transpersoner* (Anonym, 2015, 8 december). Att bibliotek har valt att uppmärksamma *HBTQ* genom en rad olika åtgärder de senaste åren är därför inte överraskande då det ligger i tiden att lyfta fram och lägga fokus på denna minoritetsgrupp. I Sverige har exempelvis *HBT-certifieringen* av folkbiblioteken via *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter (RFSL)* dragit igång och diskussionerna kring hur *HBTQ*-relaterad litteratur bör hanteras är en viktig fråga och något som studerats närmare i och med denna kandidatuppsats.

Studien kommer i samband med *HBTQ*-temat även att fokusera på det fysiska biblioteksrummet eftersom det är här biblioteksanvändarna vistas. Användarna kan omöjligt se biblioteksarbetet som sker bakom stängda dörrar och de har inte heller vetskap om vilka diskussioner som lett fram till biblioteksrummets utseende och böckernas placering. Självfallet är även bemötandet från bibliotekspersonalen en viktig del i att få användarna att känna sig välkomna och sedda, men bibliotekets fysiska utseende kan påverka deras intryck och känslor kring biblioteket som helhet. Jag ämnar därför i denna uppsats lyfta fram *HBTQ* och det fysiska biblioteksrummet genom att lägga fokus på *HBTQ*-litteraturens hyllplacering.

Det ska poängteras att denna kandidatuppsats främst riktar sig till biblioteksarbetare och till biblioteksstuderande.

1.2 Problemformulering

Utifrån samtal med bibliotekskollegor och även studiekamrater har jag kommit till insikt att det idag råder delade uppfattningar om hur *HBTQ*-relaterad litteratur bör presenteras i biblioteksrummet. Bör dessa böcker sorteras in bland övrig litteratur eller istället placeras i särskilda hyllor och därmed bli mer lättillgängliga för biblioteksanvändarna? Åsikterna är delade och det finns således ingen konsensus i hur biblioteken bör ta sig an *HBTQ*-litteraturen i biblioteksrummet. Anna Ahlund, skolbibliotekarie på Mörbyskolan i Stockholm, skriver exempelvis följande text i ett blogginlägg på BTJ:s hemsida: ”Överhuvudtaget ogillar jag tanken på att sortera ut *hbtq*. Jordens tio procent icke-straighta personer står inte ensamma i ett hörn av världen, utan är en del av alla samhällen, alla länder, alla sammanhang” (Ahlund, 18 maj, 2015).

Alla bibliotekarier delar dock inte denna åsikt. Christer Edeholt på Umeå stadsbibliotek citeras på tidningen *Framsidas* hemsida angående den HBTQ-inriktade *regnbågshyllan* där han säger att ”den ska fungera som en positiv markering och signalera att det inte bara är accepterat utan också uppskattat att samhället rymmer en mångfald av sexualiteter och könsidentiteter” (Svedemyr, 10 juli, 2014).

En stor del av tidigare forskning som jag har tagit del av under denna undersökningsprocess har fokus på det normkritiska bemötandet över informationsdisken, men också vid HBTQ-litteraturens klassificering och indexering. Att ett större fokus inte ligger vid klassificering och indexering av HBTQ-relaterad litteratur i denna studie, trots mitt kunskapsorganisoriska perspektiv, beror på att studien ämnar belysa problematiken med hyllplaceringen och hur användarna kan påverkas av böckerna presentation i det fysiska biblioteksrummet. Studien kommer därmed inte nämnvärt beröra problematiken kring litteraturens organisering i bibliotekskatalogen. Hyllplaceringen har dessutom inte behandlats med samma fokus i tidigare forskning och denna problematik *bör* därför belysas ytterligare. Hyllorna och böckernas placering förändras ständigt utifrån en rad olika faktorer och att studera hur bibliotekarierna har valt att placera HBTQ-litteraturen i dagsläget är därför såväl intressant som viktigt. En sådan studie skulle informera läsaren om bibliotekariernas och användarnas åsikter kring ämnet, men också visa exempel på den förändring som har skett och hur eventuella framtida förändringar kan tänkas se ut.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med kandidatuppsatsen är att lyfta fram de sätt folkbiblioteken har valt att arbeta med HBTQ-litteraturens hyllplacering, vilken respons de mottagit från biblioteksanvändarna samt vilka faktorer som ligger till grund för besluten kring hyllplaceringen. Det finns inget tillvägagångssätt som är uppenbart rätt eller fel då det kommer till litteraturens presentation i biblioteksrummet. Uppsatsens syfte blir således inte att välja sida utan istället att belysa problematiken som existerar och även lyfta fram andra tänkbara arbetssätt både i dagsläget och för framtiden genom bibliotekariernas åsikter och tankar kring ämnet.

Frågeställningarna som jag kommer att utgå från i denna studie är följande:

- Hur har bibliotekarierna valt att placera HBTQ-litteraturen i det fysiska biblioteksrummet? Vilka faktorer ligger till grund för dessa beslut?
- Vilken respons har bibliotekarierna mottagit från biblioteksanvändarna angående HBTQ-litteraturens hyllplacering?
- Anser bibliotekarierna att de kan utveckla arbetet med såväl HBTQ-litteraturen och dess hyllplacering som arbetet gentemot HBTQ? I så fall på vilka sätt?
- Hur kan HBTQ-litteraturens hyllplacering förstås utifrån ett queerteoretiskt perspektiv på kunskapsorganisation?

De tre inledande frågeställningarna utgår från samtalen med studiens deltagande bibliotekarier och är således empiriskt drivna. Den fjärde frågeställningen är istället av en mer teoretisk karaktär då den utgår från det valda teoretiska perspektivet som kommer att presenteras i uppsatsens fjärde kapitel. I och med dessa skilda frågor är förhoppningen att studien ska ge en bred bild av det valda studieämnet.

1.4 Urval och avgränsning

Som urval fokuserar studien på två HBT-certifierade folkbibliotek, samt tre icke HBT-certifierade folkbibliotek som ligger belägna i Stockholmsområdet. Eftersom jag är bosatt i närheten av Stockholms kommun hade jag möjlighet att besöka dessa bibliotek utan att förhindras av vare sig restid eller kostnader.

De HBT-certifierade folkbiblioteken som deltog i undersökningen är *Solna bibliotek* och *Sollentuna bibliotek*. Dessa två bibliotek är några av få folkbibliotek som i dagsläget genomgått HBT-certifieringen i Stockholmsområdet. Skälet till att jag valde just HBT-certifierade bibliotek beror på att personalen på dessa bibliotek genomgått utbildningen via RFSL om hur de bör bemöta besökarna på ett normkritiskt sätt. De hade även möjligheten under utbildningen att diskutera hur den HBTQ-relaterade litteraturen bör presenteras i biblioteksrummet med representanter från RFSL.

De tre icke HBT-certifierade folkbiblioteken som ingick i denna studie är *Tranströmerbiblioteket* samt två bibliotek inom *Östermalmsenheten*, *Östermalms bibliotek* och *Sturebiblioteket*. Dessa tre folkbibliotek blev slumpmässigt utvalda för denna studie då de var först med att besvara förfrågan om deltagande som skickades ut till ett tiotal bibliotek inom Stockholms kommun. Anledningen till att jag även ville granska folkbibliotek som inte genomgått HBT-certifieringen är för att se om det existerade eventuella skillnader mellan deras angreppssätt kring arbetet med HBTQ-litteraturen i biblioteksrummet. Men också för att ställa frågan om hur de ser på en framtida certifiering och om denna utbildningsprocess eventuellt skulle ha förmågan att främja arbetet med HBTQ-litteraturen och arbetet med och för HBTQ i stort.

Det ska poängteras att ordet ”icke”, som används för att beskriva dessa tre bibliotek, inte innehar en negativ konnotation. Detta ord användes endast för att enkelt särskilja mellan de fem folkbibliotek som deltog i studien.

Det hade även varit av intresse att få ta del av biblioteksanvändarnas syn på HBTQ-litteraturens hyllplacering. På grund av arbetets tidsbegränsning och omfång beslutades det dock som en avgränsning att enbart granska de deltagande bibliotekariernas åsikter kring ämnet och istället fråga dem om vad de har fått för respons från biblioteksanvändarna.

2. Begreppsbeskrivningar

2.1 HBTQ-begreppet och heteronormen

På Nationalencyklopedins hemsida (<http://www.ne.se>) går det att finna en kortfattad sammanfattning av begreppet HBTQ och även beskrivningar av vad varje enskild bokstav står för i denna förkortning.

HBTQ beskrivs som en ”förkortning för *homosexuella, bisexuella, transpersoner* och *queerpersoner*” (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hbtq/>).

Homosexualitet beskrivs som ”känslomässig och sexuell dragning till individer av det egna könet” (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/homosexualitet/>).

Bisexualitet i sin tur beskrivs som ”känslomässig och sexuell dragning till individer av båda könen, med förmåga till såväl heterosexuella som homosexuella relationer” (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bisexualitet/>).

Transperson beskrivs som ett samlingsnamn på personer som ifrågasätter den könstillhörighet han eller hon tilldelats vid födelsen och som därmed permanent eller tidvis överskrider biologiska och/eller sociala könsgränser (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/transperson/>).

Begreppet *queer* definieras som ett brett begrepp som därmed kan ha flera betydelser, men som i grunden är ett ifrågasättande av heteronormen. Det kan innebära en önskan att i sin identitet inkludera alla kön och sexualiteter eller att inte behöva definiera sig överhuvudtaget. Många definierar exempelvis sin könsidentitet och/eller sin sexualitet som queer (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/queer/>).

Heteronormen i sin tur beskrivs som ”den norm som säger att heterosexualitet är det normala, givna och förväntade i ett samhälle. Därmed blir varje annan sexuell läggning, såsom homosexualitet och bisexualitet, betraktad som onormal” (<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/heteronorm/>).

2.2 RFSL och HBT-certifiering

På RFSL:s hemsida (<http://www.rfsl.se>) går det att finna information om själva organisationen, dess historia och dess verksamheter.

Förkortningen RFSL står sedan år 2007 för *Riksförbundet för homosexuellas, bisexuellas och transpersoners rättigheter*, innan dess var det en förkortning för *Riksförbundet för sexuellt likaberättigande*.

RFSL bildades redan år 1950 och är därmed en av de äldsta organisationerna i sitt slag i världen. Organisationen arbetar för att individer som känner en tillhörighet till HBTQ-begreppet ska ha samma rättigheter, möjligheter och skyldigheter som resterande delen av samhällets medborgare. RFSL:s arbete är mångsidigt och består bland annat av politisk påverkan, informationsarbete och stödjande verksamheter. Exempelvis erbjuder organisationen olika former av utbildningar och de arrangerar även fester och andra sociala aktiviteter.

En av utbildningar som organisationen erbjuder är *HBT-certifieringen*. Denna certifiering har erbjudits sedan år 2008 och innebär att arbetsplatsen i fråga synliggör att de arbetar strategiskt i syfte att erbjuda en bra arbetsmiljö för dess anställda och ett respektfullt bemötande av patienter/klienter/brukare utifrån ett HBT-perspektiv. Under certifieringen genomgår all personal en utbildning i fyra steg som leds av utvalda representanter för RFSL. Förutom att personalen utbildas ser de även över verksamhetens informationsmaterial, blanketter, styrdokument och även den fysiska miljön. Allt detta för att individer ska känna sig inkluderade och välkomna oavsett sexuell läggning.

HBT-certifieringen tar i snitt ca 6-8 månader att genomföra och därefter är den giltig i tre års tid och måste sedan förnyas.

Då vi talar om HBT-certifieringen är det också viktigt i detta sammanhang att nämna den kritik som utbildningsprocessen mottagit, bland annat i mediala sammanhang. En

person som uttalat sig offentligt mot certifieringen är bibliotekarien Henry Larsson, som dessutom är öppet homosexuell. Han är starkt kritisk till denna utbildning och i en insändare till tidningen *Gaybladet* skrev han att ”Vad ni som bibliotekspersonal i själva verket gör genom att spela med i detta spel är att bidra till att exotifiera människor och stänga in dem i en påtvingad identitetsbur för att ni själva ska känna er fördomsfria” (Larsson, 20 augusti, 2015). I en annan artikel i tidningen *Mitt i* uttalade sig Larsson även om att ”jag vill inte bli bemött annorlunda än någon annan för att jag är homosexuell. Det här är ett sätt att göra skillnad på människor och RFSL tjänar massor med pengar på detta” (Persson, 16 augusti, 2015). I denna artikel presenterades även information om den specifika kostnaden för utbildningen. Enligt artikeln ligger utbildningspriset på 4100 kronor per anställd och kontrollen som sker vart tredje år ligger på summan 20 000 kr. För vissa kommuner där stora organisationer certifieras kan kostnaden därmed landa på flera miljoner kronor (ibid.).

3. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer fokus ligga vid tidigare forskning som fokuserar på betydelsen av HBTQ-relaterad litteratur på folkbiblioteken, både för HBTQ-individer men också för övriga biblioteksanvändare. Fokus kommer även att ligga vid så kallad *alternativ hylluppsättning* på biblioteken, både i mer generella bemärkelser men också i relation till HBTQ-litteraturen.

3.1 Betydelsen av HBTQ-litteratur på folkbiblioteket

I studien *Hidden in Plain Sight: Gay and Lesbian Books in Midwestern Public Libraries, 1900-1969* av Joanne E. Passet (2012) granskades fem amerikanska folkbiblioteks HBTQ-samlingar och hur dessa samlingar sett ut mellan de nämnda åren (Passet, 2012). I studien intervjuades HBTQ-individer om deras individuella resa till självupptäckande med denna litteratur som stöd. En av dessa personer, Arden Eversmeyer, som intervjuades den 26 maj 2010, kom ut som homosexuell under sin tid på college i slutet av 1940-talet. Hon påpekade i intervjun att “we didn’t even have much of a vocabulary to describe ourselves” (Passet, 2012, s. 762). För HBTQ-individer var och är upptäckten av HBTQ-relaterad litteratur och information kring HBTQ därmed essentiellt för att få tillgång till ett språk för att kunna diskutera och sätta ord på den sexuella läggningen (ibid.).

Även i artikeln *Barriers to GLBTQ Collection Development and Strategies for Overcoming Them* av Linda B. Alexander och Sarah D. Miselis (2007) betonas vikten av läsning, och då särskilt för HBTQ-ungdomar. Som de skriver har ungdomar ett brådskande informationsbehov och biblioteket är för många ett viktigt centrum för information (Alexander & Miselis, 2007). Att exempelvis få upptäcka och läsa om HBTQ-karaktärer i skönlitteraturen kan hjälpa ungdomar att hantera känslorna av isolering och ensamhet. Genom faktaböcker om HBTQ kan dessa individer dessutom få kunskap om deras historia och kultur vilket i sin tur ger möjligheten att hjälpa dessa ungdomar med en positiv och hälsosam självidentifiering (ibid.). Att ungdomarna därmed får chansen att forma sin identitet är livsviktigt och att biblioteket innehar hjälpande litteratur i sina samlingar för att assistera dem under denna process är absolut nödvändigt.

I Alexander och Miselis studie utfördes två survey-undersökningar, den första inriktad på att få en förståelse för hur läget ser ut för HBTQ-litteraturen och

programaktiviteterna kring HBTQ-temat på biblioteken. Den andra undersökningen fokuserade på vilka utmaningar som existerar för HBTQ-ungdomar i tillgången till HBTQ-tematiskt material. Slutresultatet av undersökningarna visade bland annat att bibliotekens samlingar och service är bristfälliga, men den visade också att det finns bibliotek som har ett utmärkt urval av litteratur och bra programaktiviteter. Dessa bibliotek kan därmed verka som förebilder för andra biblioteksenheter världen över. Biblioteken hade exempelvis aktiviteter om anti-mobbning och om samhällets mångfald. De hade även program för biblioteksarbetarna i hopp om att motverka fördomar i arbetsgruppen (ibid.). De arbetade således både externt med biblioteksanvändarna och även internt med bibliotekspersonalen.

Passet nämner i sin studie även bibliotekshistorikern James V. Carmichael Jr (1998) som betonar bibliotekets roll i artikeln *Daring to Find Our Names: The search for lesbian and gay library history*. Enligt honom har biblioteken och bibliotekssamlingarna varit av stor betydelse för HBTQ-individer genom historien. Biblioteken har sen begynnelsen varit en plats för privat läsning, men också en fristad där besökarna har fått chansen att träffas och samtala i en anonym miljö. Biblioteket blir, enligt Carmichael Jr, därmed viktigt för just självupptäckande och även för självidentifiering (Passet, 2012).

Dessa två forskningsstudier visar således hur essentiellt biblioteket var och fortfarande kan vara för HBTQ-individer. Dessvärre visar också Alexanders och Miselis studie att många bibliotek inte har en tillräckligt stor mängd HBTQ-litteratur i sin samling och att HBTQ därmed är kraftigt underrepresenterad (Alexander & Miselis, 2007). Det framkommer i artikeln att vissa biblioteksanställda var rädda för konflikter och konfrontationer från samhällets medborgare om bibliotekets samling innehöll HBTQ-relaterad litteratur. Andra anställda hade uppfattningen om att HBTQ-litteratur inte var nödvändig då den inte efterfrågades av biblioteksanvändare. Men som Alexander och Miselis påpekar är det viktigt för bibliotekspersonalen att förstå att många HBTQ-individer inte vågar fråga eller be om hjälp eftersom det kan vara allt för känsligt och blottläggande. Vissa bibliotekarier hade dessutom egna fördomar gentemot personer som känner tillhörighet till HBTQ-begreppet och därför tog de inte hänsyn till denna litteratur vilket skapade en form av egenvald censur (ibid.).

Det finns således en mängd hinder att ta sig förbi för att få biblioteken att fokusera på HBTQ-litteraturen och därmed bistå HBTQ-individer. I Alexander och Miselis artikel påpekas det att samhällets invånare, och därmed även de biblioteksanställda, måste förstå att HBTQ-personer är vanliga människor med jobb, familj och vardagsliv. De har samma rättigheter som alla resterande medborgare i samhället och ska därmed också få samma service och uppmärksamhet från biblioteken och dess anställda (ibid.).

Den forskning som presenterats här visar således på folkbibliotekets betydelse för HBTQ-individer. Men det är också viktigt i detta sammanhang att poängtera det faktum att HBTQ-relaterad litteratur inte enbart riktar sig till dessa individer och att denna litteratur därmed även kan vara viktig för samhällets alla medborgare. Att inneha HBTQ-tematisk litteratur på folkbiblioteken är essentiellt för att introducera detta begrepp men också för att skapa en acceptans kring HBTQ. Precis som det konstateras i studien *No More Controversial than a Gardening Display? Provision of LGBT-Related Fiction to Children and Young People in U.K. Public* av Elizabeth Chapman (2013) kan skönlitterär läsning av HBTQ-relaterad litteratur skapa empati och en förståelse gentemot HBTQ-individer. Detta kan i sin tur leda till att människor ifrågasätter deras egna förutfattade meningar och fördomar i stort och därmed också blir mer öppna för mångfald i samhället, något som i slutändan gynnar oss alla (Chapman, 2013).

Chapmans studie kommer att diskuteras mer utförligt i min undersökning, men då i relation till en alternativ hylluppsättning av HBTQ-litteratur i biblioteksrummet.

3.2 En alternativ hylluppsättning

Flera forskningsstudier har genomförts på alternativ hylluppställning vilket innebär att bibliotekspersonalen gått ifrån det traditionella klassifikationssystemet i ett försök att göra det fysiska biblioteksrummet mer användarvänligt.

I artikeln *Reader-Interest Classification: The User-Friendly Schemes* av Jacquelyn Sapiie (1995) identifierar Sapiie fyra olika skäl till att ta sig an en alternativ hylluppställning på biblioteket. Det kan exempelvis vara för att tillmötesgå önskemål och förfrågningar från biblioteksanvändarna. Det kan även finnas missnöje med klassifikationssystemet bland de biblioteksanställda och därmed en önskan om förändring. Ett annat skäl kan vara lusten att experimentera och på så sätt ta fram nya sätt att exponera bibliotekets samlingar. Slutligen kan även yttre omständigheter som till exempel byte av lokaler ge tillfälle att skapa förändringar bland bibliotekets hyllavdelningar (Sapiie, 1995).

I magisteruppsatsen *Alternativ hylluppställning. En undersökning av hylluppställning och biblioteksmiljö på Västerviks stadsbibliotek* av Annika Olsson och Kerstin Olsson (2002) är båda författarna rörande överens om att biblioteksrummet till stor del är utformad för att behaga biblioteksarbetarna och mer vana användare. De undersökte därför om en alternativ hylluppställning kunde göra det enklare för bibliotekets besökare att botanisera bland bokhyllorna (Olsson & Olsson, 2002). De genomförde i undersökningen en fallstudie på Västerviks stadsbibliotek, ett folkbibliotek som gått ifrån SAB-systemets traditionella hylluppsättning. I undersökningen intervjuades biblioteksarbetare om problematiken med detta klassifikationssystem och deras åsikter kring detta ämne (ibid.). Studien visade att bibliotekspersonalen var missnöjd med ämnesindelningarna och att bibliotekssystemet inte alltid var logiskt ur ett användarperspektiv. Genom en alternativ hylluppsättning fick bibliotekarierna därmed chansen att underlätta för besökarna genom att placera ämnen som de ansåg vara nära relaterade till varandra på samma hyllavdelning (ibid.).

Exempel på de förändringar som genomfördes var att en särskild avdelning för *Länder och folk* ordnades där böcker inom signum K (Historia) och signum N (Geografi) placerades efter det land som behandlades i litteraturen (ibid.). På vuxenavdelningen ordnades det även en egen avdelning för *Växter* där vilda och trädgårdsodlade växter fanns att finna under samma rubrik. Samma sak gällde för avdelningen *Djur* där bibliotekarierna hade valt att inte göra någon skillnad mellan vilda och tama djur. På barn och ungdomsavdelningen hade det exempelvis ordnats en särskild hylla för *Hästar* där personalen valde att blanda både fack- och skönlitteratur. Allt detta för att göra bibliotekets lokaler mer användarvänliga och lättorienterade (ibid.).

Slutresultatet av ommöbleringen bland böckerna visade att bibliotekspersonalen varken hade fått större protester men inte heller några nämnvärt positiva reaktioner från biblioteksanvändarna (ibid.). Som sammanfattning kom Annika Olsson och Kerstin Olsson därmed fram till att även om syftet med alternativa hylluppställningar är lovligt krävs det mer kunskap om användarnas behov och önskemål. De anser att det ofta görs för många antaganden från bibliotekariernas sida om vad användarna vill ha och vad användarna behöver (ibid.).

Trots att deras magisteruppsats inte fokuserar på en alternativ hylluppsättning specifikt i relation till HBTQ-litteraturen visar den att bibliotekssystem som SAB inte alltid är fulländade ur ett användarperspektiv och att det därmed är befogat att göra förändringar. Den visar också att genom en alternativ hylluppsättning hamnar bibliotekets användare i fokus vilket även är fallet då det kommer till HBTQ-litteraturen hyllplacering.

I *OUT on loan: a survey of the use and information needs of users of the Lesbian, Gay and Bisexual Collection of Brighton and Hove Libraries* av Mark Norman (1999) presenteras resultat av en survey-undersökning från två engelska folkbibliotek av homosexuella och bisexuella individers informationsbehov (Norman, 1999).

Undersökningen behandlade dessa individers nyttjande av en specifik litteratursamling som gick under benämningen *Lesbian- Gay and Bisexual Collection*. Studiens fokus var bland annat riktad mot att ta reda på vilka som använde denna samling och vilka för- och nackdelar som studiedeltagarna såg med samlingen. Forskningen genomfördes via ett frågeformulär som fanns att finna på biblioteken och besvarade formulär lades i en förseglad låda för att försäkra anonymitet (ibid.).

En av fördelarna med denna samling och dess placering som framkom i studien var att böckerna blev lättare att lokalisera för biblioteksanvändarna. Vissa deltagare ansåg dessutom att en separat samling har möjligheten att framhäva bedrifter hos HBTQ-individer. Bland de nackdelar som kunde utläsas från undersökningen var att det kunde uppstå en utpekande situation till följd av en separat samling som många av studiedeltagarna upplevde som skrämmande. Det framkom även att separata samlingar kunde bli stigmatiserande och skapa en vi-och-dem-känsla. Som Norman skriver blir det ytterst problematiskt om individer inte vågar besöka dessa hyllor eftersom hyllorna då blir kontraproduktiva och därmed inte fullföljer sitt syfte (ibid.).

I magisteruppsatsen *Ung och Gay. Informationsbehovet som ung och homo- eller bisexuell i komma- ut- processen* av Miranda Andersson (2007) intervjuades ett flertal homosexuella och bisexuella ungdomar om deras individuella informationsbehov under den så kallade *komma-ut-processen*. I uppsatsen diskuterades också vilken roll biblioteket spelat för dessa individer och även användandet av HBTQ-hyllor diskuterades i studien (Andersson, 2007). Det visade sig i denna undersökning att deltagarna hade haft väldigt olika erfarenheten av informationssökning. En deltagare sökte, som Andersson uttrycker det, maniskt efter information, medan en annan uppgav att ingen information söktes under denna process (ibid.). Deltagarna hade alltså haft olika upplevelser och tankar kring ämnet vilket även gällde för HBTQ-litteraturens hyllplacering. Enligt Andersson engagerade sig alla deltagare i frågan som kretsade kring hur biblioteket kan göra HBTQ-litteratur mer synlig för biblioteksanvändarna. Tankar som deltagarna delade med sig av var bland annat att en separat samling av HBTQ-böcker skulle vara bra, men poängterade att det kunde vara jobbigt att besöka dessa hyllor under komma-ut-processen. Av de sju män och kvinnor som deltog i studien var det bara en som var osäker på om en HBTQ-hylla var nödvändig. Enligt denne person hade HBTQ-litteraturen ingen större rätt att synas än övrig litteratur och att det dessutom inte är särskilt svårt att finna litteraturen på egen hand i biblioteksrummet utan hyllornas assistans (ibid.). I studien framkom det även andra förslag på hur HBTQ-litteraturen kan bli synlig i biblioteksrummet och en av informanterna gav exempelvis följande förslag:

I staden där jag bor nu har de tre hyllor som står bredvid entrén där de brukar ha olika teman för böckerna de ställer fram som lästips. att proppa dem fulla med HBT-böcker skulle absolut göra dem mer synliga. folk skulle veta att de finns man skulle säkert hitta någon man inte trodde fanns också (Andersson, 2007, s. 35).

I slutanalysen visade det sig att de flesta av deltagarna använde sig av internet för att få tillgång till information under komma-ut-processen och att biblioteket därmed inte var den främsta informationskällan för dessa personer. Andersson kommenterade att anledningen till att få av dessa ungdomar använde bibliotekets tjänster var att många upplevde det som generande och jobbigt att be en bibliotekarie om hjälp. Deltagarna ansåg även att biblioteksmaterialet var föråldrat och därmed inaktuellt (ibid.).

I studien av Elizabeth Chapman (2013) talas det också en del om HBTQ-litteraturens placering i biblioteksrummet. I denna undersökning fick bibliotekspersonalen komma till tals tillsammans med en fokusgrupp bestående av HBTQ-personer. Studien fokuserade specifikt på tillhandahållandet av HBTQ-litteratur för barn- och ungdomar på brittiska folkbibliotek och även på vad personalen hade för attityder gentemot denna litteratur (Chapman, 2013).

Gällande hyllplaceringen av HBTQ-litteraturen fick Chapman fram olika svar och attityder från studiedeltagarna beroende på litteraturens tänkta åldersgrupp. Det var bland annat diskussioner kring om vuxna HBTQ-böcker bör placeras på en separat hylla eller stå placerad bland övriga samlingar. Ett av de deltagande folkbiblioteken i studien poängterade att de hade lagt märke till att många vuxna låntagare var ovilliga att gå till HBTQ-samlingen (ibid.). När de gällde ungdomsböcker var dock alla deltagare överens om att dessa böcker inte skulle ha en egen placering då tonårstiden är en mycket känslig ålder. En av biblioteksarbetarna nämnde dessutom att det är bättre om detta material fanns att finna bland de övriga samlingarna för att på så vis se till att både heterosexuella tonåringar och tonåringar som fortfarande ifrågasätter sin sexualitet skulle, av en lycklig slump, kunna hitta dessa böcker med HBTQ-tematik (ibid.). Vad det gällde bilderböckerna på barnavdelningarna fanns det mer skilda synpunkter bland studiens deltagare. Många biblioteksarbetare var oroliga över att föräldrarna skulle klaga om dessa böcker stod placerade bland övriga bilderböcker eftersom dessa böcker då hade "risken att lånas ut av misstag". Vissa ansåg dock att detta var ett bra sätt att introducera denna typ av litteratur för barn på ett naturligt sätt. Två deltagare ansåg dessutom att det vore bra att integrera denna litteratur bland övriga bilderböcker eftersom det främjar jämlikhet och förståelse för mångfald. Det skulle även främja tanken att HBTQ-bilderböckerna inte enbart riktar sig till HBTQ-individer. En bisexuell kvinna som deltog i studien uttalade sig dessutom om problematiken kring separata samlingar: "They shouldn't be somewhere like an 'issues' section where people don't look unless they have an issue" (Chapman, 2013, s. 559).

Både bibliotekarierna och HBTQ-personerna som deltog i undersökningen ansåg även att det skulle vara bra om biblioteksanvändarna kunde hitta litteraturen på egen hand på andra sätt än genom specifika hyllor och därmed slippa be bibliotekarierna om assistans. Ett förslag var att inneha listor över HBTQ-böcker eftersom dessa böcker därmed skulle bli enklare att lokalisera även om de stod placerade bland övrig litteratur (ibid.).

3.3 Sammanfattning

Många biblioteksarbetare har insett vikten av att bistå HBTQ-individer då biblioteksmiljön kan verka som ett informationscentrum för dessa personer. Denna plats kan också verka som en anonym oas där möjligheten finns att genom läsning finna sig själv och även samtala och diskutera med andra individer. Att inneha HBTQ-relaterad litteratur kan även leda till en ökad acceptans av mångfald bland samhällets medborgare. Att därmed utveckla arbetssätt för att nå ut med denna litteratur är därför viktigt och en alternativ hylluppsättning kan vara en av lösningarna för ge alla

biblioteksanvändare möjligheten att enkelt upptäcka och botanisera bland denna litteratur. Genom att granska Normans, Anderssons och Chapmans forskningsarbeten står det däremot klart att folk har en mängd skilda åsikter kring hur HBTQ-litteraturen bör hanteras i det fysiska biblioteksrummet.

4. Teori

4.1 Ett queerteoretiskt perspektiv på kunskapsorganisation

4.1.1 Forskningsbegreppet queerteori

För att få en förståelse för det valda teoriperspektivet krävs det en introduktion till forskningsbegreppet *queerteori*. I boken *Vad är queer?* inleder författaren Fanny Ambjörnsson (2006) med att förklara att *queer* har en mängd olika betydelser och kan innebära allt från *knäpp* och *avvikande* till *teori*, *omstörtande* och *aktivism*. Hon kommer dock fram till slutsatsen att ordet *queer* alltid åsyftar det avvikande och att det i grunden kretsar kring brottet mot den rådande normen. Inom queerteori ligger fokus därmed framför allt på avvikandet från sexuella normer, strukturer och identiteter (Ambjörnsson, 2006). I boken *Queerfeministisk agenda* av Tiina Rosenberg (2002) har Rosenberg en liknande beskrivning av *queer* då hon förklarar att queerteori kortfattat kan beskrivas som en blandning av olika typer av studier som kritiskt ifrågasätter det heteronormativa (Rosenberg, 2002). Även i boken *Queer* av Martin Berg och Jan Wickman (2010) beskrivs denna teori som ett kritiskt perspektiv som studerar, granskar och kritiserar heterosexualitetens normativa status, men som också behandlar olika slags relationer mellan kön, genus och sexuellt begär (Berg & Wickman, 2010).

4.1.2 Heteronormen

Denna forskningsteori kretsar kring normkritik och därför är det också viktigt att förklara vad begreppet *norm* innebär. Rosenberg förklarar att ”norm definieras vanligen som en regel som hänför sig till ett ändamål, ett ideal. Normer är i praktiken sociala regelsystem som ofta förblir osynliga ända fram tills någon/något bryter mot den” (Rosenberg, 2002, s. 101).

Då vi talar om normer i samband med sexualiteter är det viktigt att understryka det faktum att även om *heterosexualitet* är den vanligaste formen av sexuell samvaro i samhället så är det *heteronormativiteten*, inte heterosexualiteten i sig, som garanterar dess status som norm (Rosenberg, 2002). Ambjörnsson beskriver heteronormativitet som de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt och naturligt. Queerteoretiker ifrågasätter heteronormen genom att studera hur detta normsystem upprätthålls och hur det påverkar människors självförståelse och levnadsvillkor. Till skillnad från tidigare forskning med sexualitet i fokus utgår queerteoretiska forskare från att heterosexualiteten är kulturellt, socialt och historiskt skapad. De tar inte heterosexualiteten för given utan undersöker hur den skapas och vidmakthålls i samhället (Ambjörnsson, 2006).

Ambjörnsson förklarar även i sin studie att heterosexualiteten blivit det eftertraktade medan homosexualiteten har blivit det avvikande i samhällets ögon i och med den historiska utvecklingen. Då begreppen homo- och heterosexualitet först myntades var de initialt beskrivningar av olika former av perversa böjelser och identiteter. Med tiden

blev heterosexualliteten gradvis en alltmer positiv och självklar levnadsform och homo- och heterosexuallitet blev successivt varandras motparter. Detta synsätt har sedan upprätthållits med hjälp av exempelvis de lagar som under århundraden gynnat en viss heterosexuell levnadsform. Ytterligare ett exempel på upprätthållandet är de böcker inom psykologi, medicin, skönlitteratur och pedagogik som producerats med syfte att utbilda människor att bli ”riktiga” heterosexuella män och kvinnor. Ambjörnsson tar även upp *klassificering* som ett tydligt exempel på homosexualitetens historiska kamp i samhället då hon nämner att homosexualitet klassificerades som ett sjukdomstillstånd för trettio år sedan (ibid.). Men det faktum att vi kan se hur synen på sexualiteter har förändrats genom åren visar också att sexuella identiteter och uttryck är socialt och historiskt betingade och därmed inte naturgivna och oföränderliga (ibid.).

För att ytterligare förtydliga heteronormens status kan vi vända oss till Tiina Rosenbergs studie då hon förklarar att heteronormativiteten har två bärande principer; *exkluderande* och *inkluderande*, vilka beskrivs på följande sätt:

- 1, uteslutningen av avvikelser ur normen med uppdelning i kategorierna vi – de
- 2, assimileringen genom införlivandet av avvikelser i normen (Rosenberg, 2002, s. 102)

Rosenberg förklarar att ”den första kategorin sammanfaller med den västerländska traditionen att tänka i så kallade dikotomier.” (Rosenberg, 2002, s. 102). Med dikotomier åsyftas två delar som betraktas som varandras motsatser som tillsammans skapar en enhet, exempelvis ”man” och ”kvinna”, eller som i detta fall ”heterosexuell” och ”homosexuell”. Detta innebär i sin tur att det skapas en hierarkisk ordning som privilegierar den ena delen på bekostnad av den andra. I och med detta skapas även sociala orättvisor som kan vara svåra att förändra då dessa dikotomier presenteras som naturliga i samhället (ibid.).

Heteronormativitetens andra bärande princip skriver Rosenberg utgår från idén om en universell mänsklighet och har assimileringen som utgångspunkt. I praktiken innebär detta att avvikande grupper ska ansluta sig till den dominerande normerande kulturen. Assimilering kräver därför att dessa grupper går med i den dominerande kulturen och anpassar sig efter reglerna som gäller utan att ifrågasätta eller försöka förändra dem (ibid.). Ambjörnsson förklarar att detta bland annat sker genom att tysta ned och osynliggöra den avvikande gruppen. Hon tar i sin text upp aidsepidemin under 80-talet som ett tydligt exempel på detta osynliggörande. Under denna period talades det oftast inte om den avlidne personens sexuella läggning eller det faktum att personen drabbats av aids, trots att samhället hade vetskap om att många homosexuella män miste livet i denna sjukdom. Att denna enorma skam existerade menar Ambjörnsson visar prov på heteronormens maktstatus (Ambjörnsson, 2006).

4.1.3 Sexualitet, genus och begär

Trots att min studie kommer att fokusera på heteronormen i samband med särskiljandet av heterosexuallitet och HBTQ är det viktigt att även nämna andra relaterade forskningsområden inom queerteorin för att framställa detta forskningsperspektiv på ett rättvist sätt. Queerteorin strävar nämligen inte enbart efter att ifrågasätta heteronormen då det kommer till samhällets skilda syn på heterosexuallitet och andra sexuella preferenser utan granskar också normer i fråga om *sexualitet, genus och begär*.

Queerteoretiska forskare vill påvisa hur heterosexualliteten osynliggör den enorma mångfald av sexuella uttryck som existerar i samhället. Ambjörnsson presenterar i sin

bok bland andra forskaren Gayle Rubins syn på *sexualitetens värdehierarki*, vilket innebär att olika sexuella handlingar utvärderas utifrån deras respektive samhällsstatus. Den mest önskvärda sexualiteten i dagens samhälle, påstår Rubin, är den som sker i hemmet i en frivillig monogam tvåsamhet mellan man och kvinna ur samma generation som kan avla barn utan hjälpmedel. Rubin menar därmed att det även finns normer inom den heterosexuella tillvaron och att det därmed existerar en favoriserad variant av ett heterosexuellt liv. Det ska dock poängteras att synen på sexuella handlingar förändrats med åren. Exempelvis förväntades det förr i tiden att kärlekspar skulle vänta med sex innan äktenskap, medan det i dagsläget är mer accepterat att ungdomar är nyfikna och experimenterar sexuellt. Liksom synen på hetero- och homosexualitet förändrats ur ett historiskt perspektiv har därmed också synen på den sexuella värdehierarkin förändrats med åren (Ambjörnsson, 2006).

För många innebär queerperspektivet ett fokus på våra föreställningar om manligt och kvinnligt som historiskt och kulturellt beroende av en normerande heterosexualitet. Den som tydligast poängterar detta synsätt är forskaren Judith Butler. Butler satte sig starkt emot uppdelningen av genus (som betecknar det sociala) och kön (som betecknar det biologiska). Hon menade att denna uppdelning mellan kön och genus tenderar att återskapa föreställningen om att det existerar en naturlig och ursprunglig manlighet och kvinnlighet och poängterar att det biologiska könet också är socialt skapat. Detta syns exempelvis om vi studerar hur den medicinska och biologiska vetenskapen, som behandlar kön, har sett ut i olika tider under historiens gång. Exempelvis beskrevs spermier tidigare som aktiva och kvinnans ägg som passiva, något som är missvisande och som återkopplar till stereotypa karaktärsdrag av manlighet och kvinnlighet (Ambjörnsson, 2006). Butler betonar också att kategorierna man och kvinna existerar enbart inom en så kallad heterosexualiserad förståelseram, där två separata kön framställs som de enda möjliga identiteterna. Denna ram, som Butler kallar *den heterosexuella matrisen*, organiserar kroppar, genus och begär i en specifik ordning där maskulinitet skils från femininitet för att sedan knyts samman genom det heterosexuella begärets handlingar (ibid.). Denna syn på manligt och kvinnligt blir dessutom stark då vi fokuserar på våra bestämda köns- och genusroller. För att exempelvis framstå som kvinna utifrån den heterosexuella matrisen krävs det dels att personen har en kropp som kategoriseras som kvinnokropp. Dessutom måste personen uppträda enligt samhällets förväntningar på en kvinna och slutligen krävs det även att personen innehar rätt sorts begär, nämligen det heterosexuella begäret. Endast då kommer hon att uppfattas som en "riktig" kvinna i samhällets ögon. Så fort vi rör oss i utkanterna för vad som uppfattas som godtagbara män och kvinnor blir vi genast mindre begripliga i andras ögon och kan då kan vi uppfattas som störande eller rent av skrämmande (ibid.). Som Berg och Wickman konstaterar studerar queerteoretiker därmed vad som krävs av oss människor för att vi ska framstå som begripliga och även vilka slags regler vi måste underkasta oss för att kunna få någon form av erkännande från andra människor (Berg & Wickman, 2010).

Trots att detta enbart var en kortare och förenklad summering av queerteori visar den att dessa forskningsområden kring avvikandet från sexuella normer, strukturer och identiteter är det som queerteoretiker studerar och ifrågasätter.

4.1.4 Kunskapsorganisation

Det queerteoretiska perspektivet kan också appliceras på kunskapsorganisation då vi talar om de etiska och normativa aspekterna av klassifikation och kategorisering. I boken *Sorting things out* av Geoffrey C. Bowkers och Susan Leigh Stars (1999) diskuteras deras syn på vilka konsekvenser kunskapsorganisation kan medföra. I boken talas det om det faktum att människan har ett starkt behov av att klassificera och kategorisera för att på så vis göra världen mer lättbegriplig. Detta tillvägagångssätt har dock konsekvenser enligt Bowker och Stark eftersom det inte existerar, och inte kan existera, något fulländat klassifikationssystem. De anser att världen och dess mångfald är alldeles för komplex för att rymmas på ett rättvist sätt i ett sådant slutet system. Bowker och Star betonar dessutom det faktum att bakom varje klassifikationssystem finns det etiska val som kan vara rentav farliga beroende på vilka etiska principer som ligger till grund för systemet (Bowker & Star, 1999). Varje kategori i klassificeringssystemen har således förmågan att värdera en synpunkt och därmed tysta ned en annan, likt heteronormens status i samhället. Bowker och Star påpekar att de därmed har en moralisk agenda när det kommer till att ifrågasätta klassificeringssystemen i deras studie (ibid.).

En annan aspekt av klassificering och kategorisering som diskuteras i boken är det faktum att många forskare inom informationsvetenskap som arbetar med klassifikationssystem inte inser att dessa system har makten att påverka människors självbild och därmed forma individens identitet. Klassifikationssystem kan även påverka hur samhället i stort ser på individer utifrån exempelvis deras religionstillhörighet eller ursprung. Ett bra exempel på detta är då klassifikationssystem delar in människor i kategorier utifrån just deras könsidentitet eller sexuella läggning. Detta kan i bästa fall få individer att känna sig sedda men riskerar också att i värsta fall få dem att känna sig stigmatiserade. Klassificering har därmed makten att skapa en inkluderande såväl som en exkluderande effekt (ibid.).

Den moraliska frågan blir ytterst viktig när de kategorier som tillhör den dominerande kulturen, alternativt den normerande synen, tas för givet. Det vill säga när en grups synlighet kommer till bekostnad av en annan grups lidande och osynliggörande. Vi måste förstå att alla informationssystem innehar etiska och politiska värderingar och genom att ha detta i åtanke kan vi också vara öppna för att utforska hur vi kan förändra dem. Däremot är det viktigt att förstå att det inte finns något otvetydigt, jämlikt klassifikationssystem. Det finns inga klassifikationssystem som träffsäkert kan reflektera vare sig det sociala eller den naturliga världen helt och hållet, men det ska inte hindra oss från att ifrågasätta och därigenom försöka förbättra rådande system (ibid.).

4.1.5 Teoretiskt ramverk

Heteronormativiteten, som queerteoretiker ifrågasätter, gör att homosexualitet, och alla sexualiteter som ingår i HBTQ-begreppet, blir något som avviker från det rådande normsystemet och därmed ses dessa sexualiteter som något onormalt, något onaturligt och konstruerat. När det gäller rådande klassifikationssystem kan dessa få individer, exempelvis de som känner en tillhörighet till HBTQ, att känna sig exkluderade, utpekade och särbehandlade på ett negativt sätt. I James Södermans (2013) magisteruppsats *Att hitta Ett hem vid världens ände Om sexualitet och könsidentitet vid ämnesordsindexering av skönlitteratur* diskuteras denna problematik då han undersöker hur skönlitterära verk med HBT-teman indexeras. I magisteruppsatsen framkommer det att ämnesordet heterosexuallitet lyser med sin frånvaro medan ämnesord så som

homosexualitet, homosexuell kärlek, transsexualitet och lesbianism finns att finna. Som Söderman uttrycker det blir det således en inkludering genom särskiljning (Söderman, 2013) och detta är något som även Rosenberg understryker då hon nämner att heterosexualiteten ofta framstår som önskvärd medan homosexualitet ständigt måste förklaras och även försvaras (Rosenberg, 2002).

I och med att dessa särbehandlingar och synsätt uppmärksammas finns det dock hopp om framtida förbättringar. Queerteoretiker arbetar med att studera, förstå och ifrågasätta det rådande normsystemet. I och med forskningen som bland andra Bowker och Star bedriver ifrågasätts även sättet som klassifikationssystem klassificerar och kategoriserar människor utifrån deras olika egenskaper och karaktärsdrag. De påpekar dessutom att klassifikationssystem inte är något bestående, de förändras i takt med samhällsutvecklingen, precis som synen på sexuella preferenser, och i och med det finns det alltså hopp (Bowker & Star, 1999).

På folkbiblioteken i Sverige arbetas det på många olika vis för att uppmärksamma HBTQ och för att få individer att känna sig välkomna och sedda. Hur detta genomförs samt hur arbetssätten har mottagits kommer att vara den fortsatta frågeställningen för denna studie med detta teoretiska perspektiv som analytisk ansats.

5. Metod

Denna studie bedrevs med hjälp av en kvalitativ metod i form av semistrukturerade intervjuer. Målet med dessa intervjuer var att få en förståelse för hur bibliotekarierna ser på arbetet med den HBTQ-relaterade litteraturen och hur de anser att den ska disponeras till användarna.

Intervjuerna genomfördes på bibliotekariernas arbetsplatser, och via e-post där detta inte var möjligt. Arbetsmetoden var passande för den här undersökningens ändamål då den ämnade få fram och förstå bibliotekariernas känslor, upplevelser och tankar kring ämnet, något som bedömdes inte vara möjligt enbart genom att läsa tidigare forskningsarbeten och granska vetenskapliga artiklar (Ahrne & Persson, 2011). Fördelarna med denna metod var att den gav möjligheten till att ställa öppna frågor till intervjupersonerna och därmed ge mer utförliga svar. Detta medförde även att ordningen på frågorna, samt hur de ställdes utifrån den specifika intervjusituationen, kunde anpassas i större grad (ibid.).

Under studien intervjuades bibliotekspersonalen från Solnabiblioteket och Sollentunabiblioteket på plats. På Tranströmerbiblioteket intervjuades en anställd på plats medan den andra deltagaren besvarade frågorna via e-post. Att genomföra intervjuerna på deltagarnas arbetsplatser var bra dels för att biblioteksrummet kunde granskas i deltagarnas sällskap, men också för att det var viktigt att deltagarna kände sig bekväma och hemma i miljön (Trost, 2005). I Solna och Sollentuna inleddes besöket med en guidad tur i bibliotekets lokaler, därefter genomfördes intervjuerna ostört i bibliotekspersonalens arbetsrum. Under samtliga tillfällen användes en inspelningsfunktion på mobiltelefonen, men det fördes även anteckningar under tiden och varje intervjutillfälle tog cirka 40 minuter att genomföra.

På Östermalmsenhetens bibliotek kunde intervjuerna på arbetsplatsen av praktiska skäl inte genomföras och skedde därför istället via e-post. Detta tillvägagångssätt har naturligtvis sina uppenbara begränsningar. Möjligheten att ställa direkta följdfrågor

under tiden som deltagaren besvarade frågeformuläret fanns inte. Personens kroppsspråk och tonläge, något som kan säga mycket om individen och dennes attityder, fanns av förklarliga skäl inte heller att tillgå. Fördelen var dock att personalen fick gott om tid på sig att formulera sina svar utan att känna sig stressade av intervjuarens närvaro eller tidsbegränsningen för besöket.

Sammanlagt deltog och intervjuades sju personer för denna studie. Trots det faktum att alla deltagare utom en var bekväma med att använda sina riktiga namn fattade jag beslutet, i konversation med handledaren, att låta alla vara anonyma och namnen som används i studien är således slumpmässigt utvalda. I slutändan är det trots allt mitt ansvar att se till att åsikter och uttalanden skyddas. Deltagarna har dessutom ingen kontroll över mina tolkningar av deras svar. Att jag valde att använda bibliotekens riktiga titlar beror på att jag under intervjuerna fick uppfattningen att alla deltagare var och är stolta över sina arbetsplatser och det jobb som lagts ner kring arbetet med HBTQ-litteraturen.

6. Resultat

I denna del presenteras resultatet av de genomförda intervjuerna i tre kategorier som hänvisar till studiens tre inledande frågeställningar. I första delen får även alla deltagande biblioteksenheter kortare presentationer. I nästkommande kapitel kommer även studiens fjärde frågeställning att behandlas.

6.1 HBTQ-litteraturens hyllplacering

6.1.1 Solna bibliotek

Den 30 november 2015 besökte jag Solnabiblioteket för en intervju med bibliotekarien Elisabeth om bibliotekets arbete med HBTQ-litteraturen och hennes åsikter och tankar kring detta.

Solnabiblioteket ingår i biblioteksenheten *Solnastadsbibliotek* som ligger belägen strax norr om Stockholms innerstad. Förutom detta bibliotek består enheten även av filialbiblioteket *Bergshamra bibliotek* och *Ulriksdalsskolans bibliotek* som är ett kombinerat folk- och skolbibliotek. Utöver dessa tre har enheten även en så kallad utlåningsstation i Mulle Meck-lekparken som har öppet under sommartid (<https://www.bibliotek.solna.se>). Intervjun behandlade dock främst arbetet med HBTQ-litteraturen som skett på Solnabiblioteket.

Under år 2014 genomgick denna enhet HBT-certifieringen via RFSL och den 22 januari 2015 blev enheten officiellt certifierad. Elisabeth berättade under intervjutillfället att certifieringen var mycket lärorik och trots att det krävdes mycket arbete för alla biblioteksanställda under en längre period är hon positivt inställd till processen och skulle rekommendera den till andra folkbibliotek. ”Att diskutera dessa frågor gör att jag är mer reflekterande och lyhörd när det gäller likabehandling och diskriminering i stort”, kommenterade hon under intervjun.

De fysiska förändringarna av HBTQ-litteraturens hyllplacering skedde i samband med HBT-certifieringsprocessen. Personalen ordnade då med två skilda regnbågshyllor på Solnabiblioteket, en för vuxna och en för barn- och ungdomar. Detta gjordes bland annat för att tydligt signalera till användarna att biblioteket genomgått

certifieringsprocessen. Det ordnades även med regnbågshyllor på Bergshamra biblioteket i samband med certifieringen. Under denna studie pågick det fortvarande diskussioner personalen sinsemellan om huruvida Ulriksdalsskolans bibliotek bör införskaffa HBTQ-hyllor och Elisabeth medgav under intervjun att ”diskussionen handlar om att vissa elever eventuellt skulle tycka det var genant att låna från de hyllorna” (Elisabeth, personlig kommunikation, 30 november 2015). På Solnabiblioteket och Bergshamrabiblioteket var det ordnat på så vis att all litteratur som finns tillgänglig på regnbågshyllorna även finns att hitta bland övrig litteratur. Alla dessa böcker köps således in i dubbla exemplar.

Beslutet att använda sig av regnbågshyllor på biblioteken var något som diskuterades bland bibliotekspersonalen i och med certifieringsprocessen och visade sig vara ett förslag som alla biblioteksanställda var positivt inställda till. Det var således inget som representanterna för RFSL begärde eller bad om. Enligt Elisabeth var representanterna däremot positivt inställda till personalens beslut då de ansåg att hyllorna visar biblioteksanvändarna hur personalen har valt att arbeta för att göra biblioteksrummet mer HBTQ-vänligt.

Styrkorna med de HBTQ-inriktade regnbågshyllorna som Elisabeth tog upp under intervjun, förutom att de sänder ut en viktig signal om bibliotekets jämställdhetstänk, är att det blir enklare för låntagarna att hitta och botanisera bland denna litteratur. Hon ansåg också att folk som initialt inte är intresserade av dessa böcker har större chans att få upp ögonen för dem i och med bibliotekets fysiska förändring. Dessutom tyckte Elisabeth att hyllorna kan ha en inkluderande och positiv påverkan på användarna.

Svagheten som Elisabeth diskuterade under intervjun var att hyllorna eventuellt kan ha en helt motsatt exkluderande effekt då biblioteksanvändarna kan döma ut dessa hyllor på förhand utan att granska dess litteraturinnehåll.

För att fortsätta arbetet som inletts i och med HBT-certifieringen har biblioteksenheten sammanställt en specifik handlingsplan som bland annat innehåller framtida planer på HBTQ-aktiviteter för såväl vuxna som barn- och ungdomar. Solna stadsbibliotek har därmed tagit detta arbete på största allvar. De är fast beslutna att fortsätta fokusera på HBTQ-temat och se till att HBTQ-individer känner sig lika välkomna och lika sedda som bibliotekets resterande användargrupper.

6.1.2 Sollentuna bibliotek

På Sollentunabiblioteket den 8 december intervjuades barnbibliotekarien Mona och biblioteksassistenten Klara för att få insikt i hur de arbetar med HBTQ-litteraturen och dess hyllplacering i biblioteksrummet.

*Sollentuna biblioteks*enhet består sammanlagt av fyra skilda bibliotek där *Sollentuna bibliotek*, som ligger beläget i Sollentuna centrum, är huvudbiblioteket. Enheten består även av filialbiblioteken *Arena Edsberg* och *Arena Rotebro* (<http://www.bibliotekenisollentuna.se>). Förutom dessa tre folkbibliotek består enheten även av ett skolbibliotek som har sin plats i Rudbecksskolan (Mona, personlig kommunikation, 8 december 2015). Under intervjun diskuterade vi dock enbart bibliotekspersonalens arbete med HBTQ-litteraturen på Sollentunabiblioteket.

Denna biblioteks

positivt inställda till certifieringen både innan, under och efter att processen avslutats. De var alla överens om att de genom denna utbildning fick upp ögonen för ett normkritiskt tänkande och bemötande. Mona och Klara ansåg att de blivit bättre på att tänka normkritiskt men medgav att det är svårt att bryta ett invant mönster. Den stora skillnaden är dock att det numera finns en medvetenhet som inte fanns tidigare.

I samband med certifieringen ordnades en nyhetshylla specifikt för HBTQ-litteratur på vuxenavdelningen, en HBTQ-hylla på fackavdelningen för vuxna och under nästa år är förhoppningen att även en HBTQ-hylla bland den vuxna skönlitteraturen ska installeras. Men då både Mona och Klara främst arbetar på bibliotekets barn- och ungdomsavdelning hade de framför allt deltagit i diskussionerna som kretsar kring hur böckerna på denna avdelning bör placeras i biblioteksrummet.

Den första åtgärden som personalen tog sig an under certifieringen var att på barnavdelningen ordna en plats för barnbilderböcker med genustematik. De ändrade även namn på *Föräldrahyllan* till *Familjehyllan* för att signalera det faktum att familjer kan ha en mängd olika konstellationer i dagens samhälle. Förutom dessa hyllor ordnade biblioteket även en mindre hylla för högläsningböcker med genustematik på barnavdelningen. Det hade också diskuterats personalen sinsemellan om det bör finnas en specifik HBTQ-hylla även på ungdomsavdelningen och dessa diskussioner var fortfarande pågående under mitt besök på biblioteket. En representant från RFSL ansåg att en HBTQ-hylla på ungdomsavdelningen kan vara känsligt och avrådde personalen från att ordna med detta. Det som de anställda främst oroar sig för och diskuterat är att det potentiellt kan uppstå en utpekande situation i och med en regnbågshylla på denna avdelning. Att istället använda sig av en specifik *Kärlekshylla* som innehåller all typ av relationsdrama dit ungdomar kan gå tillsammans oavsett sexuella preferenser är något som istället har varit aktuellt. Klara påpekade dock att dagens ungdomar har en helt annan förutsättning då samhället är mer öppet och mer tillåtande än tidigare. Hon delgav dessutom en personlig upplevelse under intervjun som visar vilket budskap regnbågshyllorna kan sända ut till biblioteksanvändarna:

Jag kan berätta att jag har en släkting som är uppvuxen i Mexiko och hon tycker att det är jättehäftigt med HBTQ-hyllan och säger att i Mexiko hade det aldrig funnits. Så hon tycker att det är jättehäftigt och jag tänker att det finns många ungdomar idag som kommer från ställen där de inte alls pratas om och då kan det signalera en hel del att vi faktiskt har det så tydligt. Så jag tycker det var kul att höra henne "Åh, där har ni böcker som är bannlysta" och ni skyltar upp med dem!" (Klara, personlig kommunikation, 8 december 2015).

Mona och Klara var överens om att biblioteket eventuellt skulle kunna köpa in fler exemplar av ungdomsböckerna med HBTQ-tematik och placera ut dem på såväl en HBTQ-hylla som bland övrig litteratur. Detta hade dessutom gjorts med all annan HBTQ-relaterad litteratur på barnavdelningen. Personalen hade även, utöver arbetet med regnbågshyllorna, ordnat med broschyrer som innehåller tipslistor över bibliotekets HBTQ-relaterade litteratur.

Då de tillfrågades om de positiva respektive de negativa aspekterna av HBTQ-hyllorna gav de båda övervägande positiva reflektioner. Att HBTQ-litteraturen blir synlig och därmed mer lättillgänglig för biblioteksanvändarna såg de båda som en positiv förändring i biblioteksrummet. Att användarna har fått upp ögonen för denna litteratur har också lett till att personalen har fått fler förfrågningar om HBTQ-tematiska böcker. Den enda negativa aspekten de kunde komma fram till gemensamt är att dessa hyllor innehåller ett urval av litteratur som kanske inte alltid är det bästa och mest

representativa för HBTQ. Det finns således alltid en risk att personalen missar viktig litteratur som bör stå placerad bland dessa böcker. Mona poängterade också att det kan vara en svår uppgift att hitta äldre HBTQ-litteratur eftersom biblioteken inte klassificerade skönlitterära böcker efter sexualitet tidigare.

Det verkar således utifrån denna intervju som att alla bibliotekets anställda är rörande överens om att såväl HBT-certifieringen som HBTQ-hyllorna enbart varit positivt på Sollentuna biblioteksenhet.

6.1.3 Tranströmerbiblioteket

Tranströmerbiblioteket är organisationen *Stockholmsstadsbiblioteks* näst största folkbibliotek och byggnaden är belägen på Medborgarplatsen centralt i Stockholm (<https://biblioteket.stockholm.se/bibliotek/tranströmerbiblioteket>).

Tranströmerbiblioteket är uppdelat i tre sektioner med en barnavdelning, en ungdomsavdelning och en vuxenavdelning. Bibliotekarierna Stefan och Rebecca som intervjuades för denna uppsats arbetar dock främst på bibliotekets ungdomsavdelning som går under benämningen *PUNKTmedis*. Denna avdelning är riktad till personer mellan 13 och 19 år och Stefan beskrev under intervjun avdelningen som ett specialbibliotek särskilt för ungdomar i hela Stockholms stad. Han berättade också att *PUNKTmedis* är ett så kallat satellitbibliotek som besöker Stockholms förorter och anordnar evenemang för ungdomar utanför biblioteksbyggnaden.

På Tranströmerbiblioteket finns det inga särskilda hyllor för HBTQ-litteraturen på någon av bibliotekets avdelningar. Att biblioteket valt att inte använda sig av sådana hyllorna förklarade Rebecca "... är av den främsta anledningen att vi tycker att det kan bli en missvisande gränsdragning." (Rebecca, personlig kommunikation, 4 januari 2016). Trots att biblioteket inte signalerar vikten av denna litteratur med hjälp av specifika regnbågshyllor, påpekade Stefan att personalen lägger stor vikt vid arbetet med denna litteratur:

Vi anstränger oss att köpa böcker just som är HBTQ-inriktade, särskilt på *PUNKTmedis* eftersom vi anser att det är viktigt för ungdomar att kunna identifiera sig när man är i den brytningsåldern, och mycket händer i kroppen ändå. Så om de frågorna väcks till liv när det gäller könsidentitet så är det ju jätteviktigt att vi finns där (Stefan, personlig kommunikation, 17 december 2015).

Rebecca tydliggjorde också att *PUNKTmedis* anstränger sig för att gå emot de rådande könsnormerna i samhället via arbetet med ungdomslitteraturen:

Vad gäller HBTQ-litteratur så försöker vi på *PUNKT* arbeta mer utifrån att ifrågasätta de i mångt och mycket fortfarande rådande idéerna kring 'vem som ska läsa vad'. Såsom att killar ska läsa om sport och tjejer chicklitt. Att vi nyanserar mer och att vi inkluderar HBTQ-litteratur i alla de boktips och cirklar vi har (Rebecca, personlig kommunikation, 4 januari 2016).

Enligt dem båda är det därför inte nödvändigt att Tranströmerbiblioteket innehar HBTQ-hyllor i biblioteksrummet. Det kan dessutom uppstå utpekande situationer för individen oavsett ålder om sådana hyllor skulle finnas på biblioteket, förklarade Stefan:

Jag tror i synnerhet när det gäller barn och ungdomar så ska de vara fredade till och med från sina föräldrars och sina vänners nyfikna ögon. De ska själva få upptäcka de

böckerna som de behöver upptäcka med eller utan vår hjälp. Vi hjälper gärna till om man letar efter särskilda böcker men många vill ju botanisera själva och då ska vi bara finnas där som en ”förenklare” (Stefan, personlig kommunikation, 17 december 2015).

När det gäller facklitteraturen uppmärksammade han dessutom att ämnesindelningar som Ohj (genusfrågor) samt Vnd (sexologi) inkluderar fakta om HBTQ. Han såg således inga stora vinster med att införa HBTQ-hyllor och Rebecca instämde med detta påstående:

Att ha hyllan ’HBTQ’ betyder inte att verksamheten aktivt arbetar med dessa frågor och inkludering överlag. För mig är det viktigt att ha ett genomsyrande tänk så att trösklarna in till PUNKTmedis blir så små som möjligt för så många som möjligt. Vilket är svårt och självklart alltid kan förbättras (Rebecca, personlig kommunikation, 4 januari 2016).

För att satsa på HBTQ har bibliotekets anställda därmed utöver arbetet med själva litteraturen varit duktiga på att anordna program med HBTQ-teman. Personalen har exempelvis anordnat träffar med författare som skrivit böcker som innehåller HBTQ-tematik. Det finns också ett speciellt kulturstöd där ungdomar kan söka upp till 10 000 kr med hjälp av ungdomscoacher för att starta projekt. Projekten kan ske på biblioteket i form av exempelvis utställningar, musikprojekt eller andra former av program och många av dessa har haft HBTQ-teman vilket Stefan tycker är jätteroligt och dessutom nödvändigt.

Tranströmerbiblioteket, och kanske framför allt PUNKTmedis, arbetar därmed på en mängd olika vis kring HBTQ-temat för att bland annat få HBTQ-individer att känna sig välkomna, sedda och även inkluderade i bibliotekets arbete.

6.1.4 Östermalmsenhetens bibliotek

Östermalmsenheten består av tre folkbibliotek, *Östermalms bibliotek* är ett större innerstadsbibliotek beläget i ett köpcentrum (<https://biblioteket.stockholm.se/biblioteket/ostermalms-bibliotek-fältöversten>), *Hjorthagens bibliotek* som är Stockholms till ytan minsta bibliotek samt *Sturebiblioteket* som är ett så kallat profilbibliotek som främst fokuserar på nyutkommen skönlitteratur (Niklas, personlig kommunikation, 16 december 2015).

På denna biblioteksenhet intervjuades barnbibliotekarien Linda som främst arbetar på Östermalms bibliotek, samt bibliotekarien Niklas som arbetar på Sturebiblioteket.

Inga utav Östermalmsenhetens bibliotek innehar specifika HBTQ-hyllor och frågan kring om dessa bör införskaffas hade inte diskuterats i någon större utsträckning bland arbetsgruppen varken före eller under min kontaktperiod med Linda och Niklas.

Att Sturebiblioteket valt att inte inneha några regnbågshyllor motiverade Niklas med det faktum att ” biblioteket är för litet, och vi är inte övertygade att en utbrytning är en bra idé” (Niklas, personlig kommunikation, 16 december 2015). Enligt Niklas innehåller dock detta mindre profilbibliotek så pass mycket HBTQ-litteratur att han uppfattar den som synlig för bibliotekets användare. Trots att Linda nämnde vissa fördelar med HBTQ-hyllor, så som att litteraturen blir mer synlig och eventuellt kan väcka folks intresse, var hon av den åsikten att Östermalms bibliotek bör fortsätta sitt arbete som det är i dagsläget och fokusera på att göra HBTQ-litteraturen tillgänglig för låntagarna på andra vis:

Den enda plats vi har för HBTQ-litteratur är i vårt tema-rum på barnavdelningen där vi samlat bilderböcker för förskoleåldern under olika teman. Ett av dessa teman är ”Vara annorlunda”. Vi har också en lista över bilderböcker som vi kallar ”regnbågslitteratur” eftersom den typen av böcker efterfrågas av förskolorna. Nyligen skapade vi ett dokument där vi barnbibliotekarier kan fylla på en lista med böcker inom temat ”regnbågslitteratur“ (Linda, personlig kommunikation, 14 december 2015).

Förutom dessa arbetssätt kring HBTQ-litteraturen menade Linda att ett inkluderande bemötande är viktigt för att biblioteket ska uppfattas som attraktivt för en HBTQ-publik, men att använda sig av regnbågshyllor i biblioteksrummet ansåg Linda inte är rätt väg att gå för Östermalms bibliotek, särskilt inte då det kommer till barn- och ungdomslitteraturen:

Jag tycker att HBTQ-litteratur riktad till barn och ungdomar i skolåldern inte bör placeras på en särskild hylla. Det kan vara för känsligt. Däremot kan man ha en liten affisch med en lista över hbtq-böcker. När det gäller vuxna kan man tänka annorlunda, men på biblioteken i vår enhet tycker jag inte att det behövs en hylla med hbtq i dagsläget. Vi har skönlitteratur och deckare, det vore underligt att börja bryta ut hbtq-litteratur. Det finns många ämnen man kan bryta ut inom skönlitteraturen, exempelvis kärlek, krig, humor. Man måste kunna motivera varför man väljer att bryta ut just hbtq-litteraturen. I ett bibliotek där man bryter ut skönlitteraturen i flera olika ämnen är det motiverat, men inte här där all skönlitteratur samsas på ett ställe (Linda, personlig kommunikation, 14 december 2015).

Även Niklas var inne på samma spår då han diskuterade att svagheterna överväger styrkorna när det kommer till HBTQ-hyllan:

Svagheten är att HBTQ-litteratur separeras från övrig litteratur, det är inte säkert att målgruppen uppskattar en ”egen hylla”. Risken finns också att en HBTQ-hylla signalerar att böckerna där enbart riktar sig till HBTQ-personer, vilket ju inte är fallet. Personligen tycker jag att tillfälliga temaskyltningar eller lättillgängliga foldrar med tipslistor är bättre alternativ. Om man trots allt ska ha en HBTQ-hylla tycker jag att böckerna i den måste finnas i ytterligare ett exemplar på ”vanlig hylla” och att HBTQ-hyllan ses som ett komplement (Niklas, personlig kommunikation, 16 december 2015).

Niklas lyfte även fram styrkan med att integrera HBTQ-litteraturen bland övrig litteratur på biblioteket då han skrev att ”styrkan är att HBTQ-litteraturen jämsställs med övrig litteratur. Alla besökare kan hitta böcker i samma hyllor. HBTQ-litteraturen synliggörs även för den som aldrig skulle kolla i en HBTQ-hylla” (Niklas, personlig kommunikation, 16 december 2015).

Både Linda och Niklas var således överens om att det finns andra tillvägagångssätt utöver regnbågshyllor för att nå ut med HBTQ-litteraturen till bibliotekens användare.

6.2 Biblioteksanvändarnas respons

För att besvara frågan om biblioteksanvändarnas respons på HBTQ-litteraturens hyllplacering tillfrågades bibliotekarierna om eventuella kommentarer och reaktioner från låntagarna. Det visade sig dock under studien att alla bibliotekarier haft liknande upplevelser då de flesta av dem inte hade fått varken några kommentarer, reflektioner eller starka reaktioner från bibliotekens användare angående HBTQ-litteraturens hyllplacering. I samband med dessa frågeställningar ställdes även frågor om biblioteksanvändarnas respons på HBT-certifieringen då denna utbildningsprocess går hand i hand med bibliotekens arbete gentemot HBTQ.

6.2.1 Solna bibliotek

Elisabeth på Solnabiblioteket berättade att hon personligen inte hade märkt av några starka reaktioner från användarna på böckernas placering. Däremot hade de få kommentarer hon fått sedan bibliotekets fysiska förändring enbart varit positiva. Responsen på bibliotekets HBT-certifiering hade däremot varit såväl positiv som negativ. Vissa låntagare hade varit fundersamma kring varför en certifiering överhuvudtaget var nödvändig och andra hade varit negativt inställda till den höga kostnaden för certifieringen.

Vad det gäller Solnabibliotekets HBTQ-hyllor hade Elisabeth märkt av att utlåningsstatistiken ökat för böckerna placerade på regnbågshyllan för barn- och ungdomar. Hon misstänkte att detta bland annat berodde på att många lärare och pedagoger utnyttjat och uppskattat denna hylla. Det hade däremot inte skett någon större förändring när det gällde utlåningsstatistiken bland vuxenavdelningens HBTQ-litteratur. Elisabeth konstaterade under intervjun att hyllorna fortfarande är relativt nya och med tiden hoppas hon att utlåningsstatistiken ska öka även bland dessa böcker.

6.2.2 Sollentuna bibliotek

På Sollentuna bibliotek hade besökarnas åsikter kring certifieringen främst varit positiva. Folk som hade varit negativt inställda hade inte gett uttryckt för det i biblioteksrummet utan istället hört av sig till ledningen och meddelat deras misstykke via e-post. En låntagare ville avsäga sig sitt låntagarkort och vissa hade varit upprörda över att biblioteket valt att lyfta fram just HBTQ framför andra användargrupper.

Trots att varken Mona eller Klara hade fått några kommentarer från biblioteksbesökarna angående hyllplaceringen hade de märkt av en skillnad när det gällde utlåningen av framförallt bilderböckerna med genustematik. ”Det är nästan aldrig böcker inne där, det lånas jättemycket och vi köper och köper jättemånga exemplar ...” (Klara, personlig kommunikation, 8 december 2015). Mona tillade också att trots att biblioteket inte hade mottagit några kommentarer kring böckernas hyllplacering från besökarna så har frågorna om böckerna blivit allt fler: ”... ungdomarna frågar i större utsträckning att de vill ha en bok där det är samkönad kärlek och det tror jag är en följd av certifieringen att de vågar fråga oss” (Mona, personlig kommunikation, 8 december 2015).

6.2.3 Tranströmerbiblioteket

På Tranströmerbiblioteket upplevde både Stefan och Rebecca samma brist på kommentarer från låntagarna. Stefan påpekade dock att besökare oftast höjer rösterna då de vill framföra klagomål, men att de avstår helt från att kommentera då de är nöjda eller neutralt inställda till bibliotekets arbete. Att besökarna inte kommenterat böckernas hyllplacering tog Stefan därför främst som något positivt.

Rebecca hade inte upplevt någon saknad av HBTQ-hyllor bland biblioteksanvändarna:

Hittills när jag har arbetat på PUNKTmedis har jag inte fått någon fråga om HBTQ-hylla. Däremot händer det att personer frågar efter sådan litteratur och då anpassar jag och visar samt försöker visa hur de själva kan söka i vår katalog (Rebecca, personlig kommunikation, 4 januari 2016).

6.2.4 Östermalmsenhetens bibliotek

När det gällde besökarnas reaktioner på HBTQ-litteraturens hyllplacering på Sturebiblioteket hade Niklas inte märkt av några. Däremot hade bibliotekspersonalen fått positiv respons då de har anordnat med temaskyltningar under Stockholm Pride-veckan för att uppmärksamma HBTQ och stödja evenemanget.

Som tidigare har nämnts hade Linda sett en positiv respons på Östermalmsbibliotekets arbete med de så kallade regnbågslistorna över HBTQ-litteraturen från förskolornas pedagoger, men inte fått några förfrågningar om framtida HBTQ-hyllor i biblioteksrummet från användarna.

6.3 HBTQ-arbetets framtida utveckling

Den framtida utvecklingen av det HBTQ-relaterade arbetet på de deltagande biblioteken i studien går förstås inte att förutsäga, men under intervjuerna hade samtliga deltagare önskemål och tankar om förändringar och utvecklingar kring detta arbete på respektive bibliotek.

6.3.1 Solna bibliotek

Som tidigare har nämnts presenterade Elisabeth en ambitiös handlingsplan gällande Solnabibliotekets framtida arbete med och för såväl HBTQ-litteraturen som HBTQ i mer generella bemärkelser. I denna handlingsplan ingick de sju följande punkterna:

- För att vi ska hålla oss uppdaterade ska alla i personalen delta i minst en föreläsning kring hbtq-frågor per år. Det kan vara en föreläsning som likabehandlingskommittéen anordnar, eller något som biblioteket själva anordnar.
- Varje termin ska ett program för barn samt ett program för vuxna på något sätt ha tema hbtq.
- Bokprat för förskola/skola/vuxna ska innehålla minst en titel med tema hbtq.
- På webben ska kontinuerligt boktips läggas in för alla åldrar med tema hbtq.
- Regnbågshyllorna på barn- och vuxenavdelningarna på Solnas folkbibliotek samt på Solna gymnasiums bibliotek ska hållas aktuella.
- Det ska finnas minst en bokpåse för barn samt bokcirkelpåse med tema hbtq.
- All nyanställd personal, både fastanställd och timvikarier, ska få information om hbtq-arbetet och HBT-certifieringen (Handlingsplan för hbtq-arbete på biblioteken i Solna, 2015)

Denna handlingsplan kan således ses som en del i att verka för HBTQ i dagsläget såväl som för framtiden. Solnabiblioteket ser därför ett fortsatt engagemang för HBTQ och denna litteratur.

6.3.2 Sollentuna bibliotek

För Mona och Klara handlade den framtida förändringen kring HBTQ-litteraturen på biblioteken mer om det bristande bokutbudet. De önskade att det fanns mer HBTQ-relaterad litteratur bland Hcf och Hcg kapitelböckerna, det vill säga bland småbarnsböckerna, sagorna och skönlitteratur för mellanåldern (libris.kb.se). De förklarade att det eventuellt inte översätts tillräckligt mycket böcker i denna kategori till det svenska språket i dagsläget. "Kanske översättarna behöver HBT-certifieras" nämnde Klara med ett leende under intervjun. Klara hade dessutom en intressant fundering kring regnbågshyllornas framtid på folkbiblioteken som hon delade med sig av under intervjun:

Man kan väl tänka såhär att i förlängningen så hoppas man att de inte behövs, men just nu så tycker jag att de behövs och jag ser inga problem med det. Å andra sidan så om tjugo år så finns det ett annat område som vi måste lyfta fram (Klara, personlig kommunikation, 8 december 2015).

6.3.3 Tranströmerbiblioteket

Stefan berättade att han har upplevt en förändring genom åren kring arbetet med HBTQ-litteraturen. Som han uttryckte det var frågorna kring detta ämne inte ens på dagordningen för några år sedan, men att de numera är en självklar del av biblioteksarbetet. På frågan om det fanns något som han skulle vilja utveckla med bibliotekets HBTQ-arbete svarade han att samarbetet med ungdomstidningen *Ponton* har möjligheten att bli ännu bättre och tillsammans med dem skulle biblioteket få chansen att bekämpa heteronormen i samhället ytterligare.

Rebecca tyckte också att det finns mer som biblioteket, och även hon själv, kan arbeta med då det gäller temat HBTQ och HBTQ-litteraturen framöver:

Jag behöver mer kunskap om HBTQ-litteratur generellt, vilka nya böcker som kommer och en mer nyanserad bild över vad som finns för att jag ska kunna anpassa mina förslag till besökarna bättre. Det är något som jag tror att vi måste jobba mer med på PUNKTmedis. Så hade det varit bäst om vi fick möjlighet att bjuda in olika grupper för att få in mer förslag kring hur vi kan anpassa vår verksamhet och göra den mer attraktiv för personer inom HBTQ (och unga!). Något vi inte haft möjlighet till på ett bra tag pga personalbrist (Rebecca, personlig kommunikation, 4 januari 2016).

6.3.4 Östermalmsenhetens bibliotek

Även Niklas hade upplevt att folkbibliotekens arbete med HBTQ-litteraturen har genomgått en tydlig förändring de senaste åren och att det numera finns en medvetenhet kring denna litteratur som inte fanns där tidigare. Med det sagt ansåg han att det fortfarande finns mycket mer biblioteken kan göra. En utveckling kring arbetet med denna litteratur som Niklas skulle vilja se framöver är ett mer aktivt tänk och kanske även att ha temaskyltningar oftare så att denna litteratur blir mer synlig för biblioteksanvändarna.

Intressant vore även att se om och Östermalmsenhetens bibliotek, och även Tranströmerbiblioteket, såg HBT-certifiering som ett framtida alternativ för att utveckla biblioteksarbetet med och för HBTQ. Stefan var öppen för detta och som han uttryckte det kan RFSL hjälpa bibliotekspersonalen att ytterligare få upp ögonen för ett normkritiskt tänkande och en HBT-certifiering såg han också som en viktig signal utåt.

”Sen tror jag att certifieringen i sig kommer kännas daterad om några år och då kommer det kännas så självklart med de här frågorna. Men jag tror att det behövs i ett övergångsläge” (Stefan, personlig kommunikation, 17 december 2015).

Angående en framtida HBT-certifiering hade Linda ingen åsikt om huruvida biblioteksenheten bör genomgå utbildningen eller inte. Istället uttryckte hon en önskan om att biblioteken bör arbeta mer med listor över bibliotekets HBTQ-litteratur, bland annat för att bättre nå ut till barn i ung ålder på förskolorna. Niklas var positivt inställd till en HBT-certifiering och han skulle gärna vara med om det. Dock nämnde han kostnaden för utbildningsprocessen: “Utbildningen är dock väldigt dyr, och den kan vara svårt att motivera framför andra utbildningar” (Niklas, personlig kommunikation, 16 december 2015).

Huruvida Östermalmsenhetens bibliotek och Tranströmerbiblioteket kommer att genomgå certifieringen får därmed framtiden utvisa.

7. Analys och diskussion

I detta kapitel summeras, analyseras och diskuteras de resultat som samlats in genom intervjuerna med biblioteksarbetarna. Kapitlet är uppdelat i fem delar som hänvisar till de fyra frågeställningarna och som avslutas med en kortare reflektion kring studien.

7.1 HBTQ-litteraturens hyllplacering

Fördelen som bibliotekarierna nämnde under intervjuerna, och likväl en av de faktorer som ligger till grund för beslutet att använda sig av HBTQ-hyllor, är det faktum att hyllorna och dess litteraturinnehåll blir mer synliga i biblioteksrummet och att det därmed förenklar lokaliseringen för biblioteksanvändarna. Tack vare dessa hyllor kan användarna söka sig till litteraturen utan att be bibliotekspersonalen om hjälp, något som kan vara svårt då frågor kring HBTQ-tematisk litteratur kan vara känsligt för många. Hyllorna kan förutom detta även sända ut en viktig signal till användarna om bibliotekets HBTQ-vänlighet och jämställdhetstänk. Detta positiva synsätt på HBTQ-hyllorna stämde väl överens med tidigare forskning som presenterats i denna studie.

Däremot hade de två HBT-certifierade folkbiblioteken som deltog i studien olika tillvägagångssätt då det gäller arbetet med HBTQ-hyllorna, framförallt vad det gäller ungdomslitteratur med HBTQ-tematik. Solnabiblioteket hade ordnat med en HBTQ-hylla på barn- och ungdomsavdelningen som bland annat innehöll kapitelböcker för individer i tonårsåldern, medan Sollentuna bibliotekspersonal fortfarande diskuterade om en hylla med HBTQ-tematiska ungdomsböcker verkligen är en god idé att använda sig av. Argumentet som framfördes mot dessa hyllor var det faktum att ungdomsåren kan och är för många en känslig, självupptäckande period. Att ha möjligheten att söka upp litteratur om HBTQ-karaktärer och sedan genom denna läsning identifiera sin egen sexuella läggning eller könsidentitet är något som bör få göras privat och inte under nyfikna ögon, något som kan uppstå med synliggörandet av HBTQ-hyllorna. Dessa argument mot ungdomsinriktade HBTQ-hyllor stämmer också väl överens med tidigare forskning som presenterats i denna studie. Exempelvis var alla deltagare i Chapmans (2013) studie rörande överens om att undvika användandet av dessa hyllor med HBTQ-tematisk litteratur för ungdomar på folkbiblioteken.

Att det kan uppstå utpekande situationer var just en av de faktorer som bibliotekarierna i min studie ansåg vara ett argument mot användandet av HBTQ-hyllor i biblioteksrummet. Som alternativ till dessa hyllor föreslog man istället andra tillvägagångssätt för att nå ut till biblioteksanvändarna, exempelvis genom programaktiviteter så som författarbesök, mer aktiva inköp av HBTQ-litteratur, genom kulturstöd, samarbeten med andra organisationer, temaskyltningar, affischeringar, eller med hjälp listor över HBTQ-relaterad litteratur. Som en av deltagarna poängterade innebär dessutom en HBTQ-hylla inte nödvändigtvis att biblioteket aktivt arbetar med HBTQ-frågor och inkludering överlag. En annan invändning mot dessa hyllor som visade sig i intervjuerna är det faktum att de har makten att sända ut en exkluderande signal. Biblioteksanvändarna kan få den felaktiga uppfattningen att litteraturinnehållet i dessa hyllor enbart riktar sig till HBTQ-individer, när de i själva verket naturligtvis innehåller litteratur som kan läsas av alla, oberoende av läsarens sexuella läggning eller könsidentitet. Precis som tidigare forskning bevisat är det också viktigt att alla samhällets medborgare tar till sig HBTQ-tematisk litteratur för att främja acceptans till mångfald i samhället. Hyllorna kan också skapa en exkluderande effekt då HBTQ-individer kan få uppfattningen att de inte är en naturlig del av samhället då dessa böcker separerats från övrig litteratur. Precis som det framgick i Mark Normans (1999) studie har dessa hyllor makten att skapa en vi-och-dem känsla som i slutändan gör hyllorna kontraproduktiva, vilket innebär att de inte tjänar sitt rätta syfte. Som Niklas påpekade bör bibliotekspersonalen dessutom inte anta att HBTQ-individer vill ha en egen representativ hylla i biblioteksrummet. Att exempelvis Östermalms bibliotek valt att betitla en kategori i deras temarum som *Vara annorlunda* där bland annat viss litteratur med HBTQ-tematik ingår kan dessutom anses skicka ut fel signaler och dessutom hjälpa till med att förstärka heteronormen i samhället.

7.2 Det teoretiska perspektivet

Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv på kunskapsorganisation går det att konstatera att organiseringen av HBTQ-relaterad litteratur i det fysiska biblioteksrummet eventuellt kan påverka HBTQ-individens självbild, men också även hur andra personer ser på dem. Precis som Bowker och Star (1999) uppmärksammade i deras studie kan klassificeringar och kategoriseringar utifrån människors sexuella preferenser och könsidentiteter skapa en inkluderande såväl som en exkluderande effekt. HBTQ-individer kan känna sig sedda tack vare HBTQ-hyllorna och genom detta även känna en inkludering och acceptans från biblioteket och dess personal. Användandet av HBTQ-hyllor i biblioteksrummet skulle i och med detta kunna tolkas som en form av arbete för normalisering och därmed ett hot mot heteronormen då HBTQ-litteraturen ses som en naturlig och viktig del av bibliotekets arbete. HBTQ-individer får komma till tals och ta plats och behöver inte ansluta sig till det heteronormativa systemet och anpassa sig efter dess regler för att känna sig inkluderade och accepterade på biblioteket. Det kan vara som Stefan poängterade att under första fasen mot arbetet av en normalisering krävs det HBTQ-hyllor och även en ämneskategorisering av HBTQ-litteratur för att lyfta fram denna grupp i samhället och låta dem ta plats. Det ska också poängteras att stora förändringar har skett genom åren i förhållande till kategorisering och klassificering. Precis som Ambjörnsson påpekade klassificerades homosexualitet som ett sjukdomstillstånd för trettio år sedan och detta i sig visar på att det har skett en enorm utveckling i samhället i förhållande till synen på olika sexuella preferenser (Ambjörnsson, 2006).

Men denna organisation av HBTQ-relaterad litteratur kan även skapa en exkluderande känsla då HBTQ-litteraturen separeras från övrig litteratur i biblioteksrummet. Detta

kan i värsta fall få konsekvensen att individen i fråga inte känner att hen är en naturlig del av det resterande samhället och kan därmed skapa en känsla av alienation. HBTQ-hyllorna skulle i och med detta kunna ses som ett hinder i arbetet mot ifrågasättandet av heteronormen. Att den HBTQ-relaterade litteraturen separeras från övrig litteratur i biblioteksrummet kan förstärka de olikheter som skiljer HBTQ-individerna från andra användargrupper, något som queerteoretiker starkt kämpar emot. Detta i sig kan skapa en exkluderande effekt som till och med gynnar heteronormen i samhället. Tar vi dessutom en närmare titt på hur litteraturinnehållet i dessa hyllor väljs ut blir det uppenbart att det existerar en väsentlig skillnad mellan HBTQ-relaterad litteraturen och litteratur med heterosexuell tematik:

Under analysarbetet tog jag kontakt via e-post med Solnabiblioteket och Sollentunabiblioteket för att undersöka hur bibliotekspersonalen väljer ut litteraturen som står placerad i bibliotekens HBTQ-hyllor. Elisabeth på Solnabiblioteket förklarade att personalen använder sig av omvärldsbevakning, litteraturrecensioner och även BTJ:s inköpslistor (Elisabeth, personlig kommunikation, 22 februari 2016). Även Mona på Sollentunabiblioteket besvarade frågan och skrev att personalen granskar litteraturens ämnesord men att de också granskar bokrecensioner då de väljer ut vilken litteratur som ska stå placerad i HBTQ-hyllorna. Hon påpekade också att nya böcker ofta har en bra innehållsrik ämnesordslista men att det kan vara knepigare att urskilja ämnen och teman i äldre böcker (Mona, personlig kommunikation, 19 februari 2016). Precis som James Söderman konstaterade i sin magisteruppsats finns det ämnesord för exempelvis homosexualitet, homosexuell kärlek, transsexualitet och lesbianism medan ämnesord för heterosexuellitet inte finns att finna i bibliotekssystemet. Därigenom uppstår en inkludering genom särskiljning och just dessa ämnesorden, som exkluderar HBTQ-tematiska böcker från övrig litteratur, används för att skapa HBTQ-hyllornas litteraturinnehåll.

I arbetet mot normalisering av HBTQ är en tanke att därför införa ämnesord för heterosexuell kärlek och identitet. Om inte blir det precis som queerteoretiker hävdar att alla sexualiteter förutom heterosexuelliteten ständigt måste förklaras och att HBTQ därmed än idag inte ses som en helt naturlig del av samhället och dess normer.

7.3 Biblioteksanvändarnas respons

En inledande förhoppning med studien var att få ta del responsen från biblioteksanvändarna genom intervjuerna med bibliotekarierna och därefter tolka dessa kommentarer. Dessvärre visade det sig att ingen av bibliotekarierna hade fått särskilt mycket respons från användarna angående HBTQ-litteraturens hyllplacering. Det enda som kan göras i och med denna brist på information är att spekulera kring biblioteksanvändarnas attityder genom att bland annat studera tidigare forskning. Dock finns det naturligtvis inget entydigt svar. Istället kan det finnas en mängd anledningar som ligger till grund för bristen på respons och för hur användarna känner kring HBTQ-litteraturens hyllplacering.

Som Stefan påpekade under intervjun är bibliotekets användare mer benägna att ta kontakt med bibliotekspersonalen när de vill uttrycka missnöje. Det kan därför tolkas som att biblioteksanvändarna överlag är neutralt inställda till HBTQ-litteraturens placering, vare sig den sorteras in bland övrig litteratur eller sorteras ut till egna hyllor. Det viktigaste för biblioteksanvändarna är eventuellt att folkbiblioteken innehar denna litteratur och att själva hyllplaceringen inte har större betydelse för dem. Viss kritik hade dock riktats mot HBTQ-hyllorna och det faktum att HBTQ uppmärksammats framöver

andra användargrupper. Även viss kritik mot HBT-certifieringen hade framkommit. Bibliotekspersonalen på både Solnabiblioteket och Sollentunabiblioteket hade märkt av att utlåningsstatistiken för barnböcker med HBTQ-tematik ökat sedan införandet av HBTQ-hyllorna. Detta kan tyda på att biblioteksanvändarna har upplevt hyllorna som något positivt. De nämnde också att pedagoger från förskolorna uppskattat att barnböcker med HBTQ-tematik fått egna placeringar i biblioteksrummet. Att barn på förskolorna tidigt blir introducerade till HBTQ-begreppet och det faktum att familjer kan se ut på en mängd olika vis är av största vikt eftersom det i längden skapar en normalisering av HBTQ och därmed ett motstånd mot heteronormen. Dock var det ytterst få av biblioteksanvändarna som hade uttryckt glädje eller missnöje till bibliotekarierna och därför är det svårt att dra några generella slutsatser utifrån dessa kommentarer.

Som Alexander och Miselis (2007) konstaterade i deras studie kan det också än idag vara för blottläggande och känsligt för biblioteksanvändare att diskutera den sexuella läggningen och könsidentitet och att individer på grund av detta inte kommenterar HBTQ-litteraturens placering till bibliotekspersonalen, vare sig för att hylla eller för att fördöma den (Alexander & Miselis, 2007).

Det kan också vara så att många inte använder biblioteket som informationskälla då det kommer till att identifiera den sexuella läggningen och könsidentiteten eller för att läsa HBTQ-relaterad litteratur, utan istället använder internets söktjänster. I Miranda Anderssons (2007) studie visade det sig exempelvis att biblioteket hade mycket mindre betydelse för homo- och bisexuella ungdomar än vad hon antog innan undersökningen började. Det visade sig, inte helt överraskande, att just internet var en betydligt viktigare informationskälla och mötesplats för dessa ungdomar (Andersson, 2007).

Trots att internet övertagit bibliotekets gamla roll som den viktigaste källan till information är det dock naturligtvis bibliotekens skyldighet att tillgodose samhällets medborgare med information och litterära verk. Precis som det har belysts i tidigare forskning är det av stor vikt att biblioteken bistår HBTQ-individer, och detta oavsett hur stort antal av dessa individer som nyttjar bibliotekets tjänster. Det är självfallet också viktigt att individer som inte tillhör HBTQ får chansen att läsa om och förstå HBTQ-individer genom bland annat HBTQ-relaterad litteratur för att skapa en acceptans för mångfald.

7.4 Den framtida utvecklingen

Vad gäller det fortsatta arbetet kring HBTQ-litteraturen, dess hyllplacering och bibliotekens arbete med och för HBTQ framkom det, under intervjuerna, intressanta förslag och tankar från de deltagande bibliotekarierna.

Solnabiblioteket har i åtanke att hålla HBTQ-hyllorna aktuella och i och med det kommer hyllorna således vara en fortsatt del av biblioteksrummet. I deras handlingsplan uttrycktes också bland annat en önskan om att delta i föreläsningar och anordna program med HBTQ-tematik. Rebecca på Tranströmerbiblioteket uttryckte en önskan om en större medvetenhet kring HBTQ-litteraturen för att anpassa litteraturförslagen till besökarna på ett bättre vis. Niklas ville se fler temaskyltningar för att uppmärksamma HBTQ-temat ytterligare på Sturebiblioteket. Linda ville se ett fortsatt arbete med listor över HBTQ-relaterad litteratur för framtiden.

Såväl Stefan som Niklas var även öppna för en framtida HBT-certifiering och bibliotekarierna på både Solna och Sollentuna bibliotek rekommenderade denna utbildning då den arbetar med ett normkritiskt tänkande. Den kan även få konsekvensen att biblioteksanvändarna vågar samtala med personalen om HBTQ-relaterad litteratur. Kritiken som har riktats mot HBT-certifieringen tycks därför inte ha påverkat deras positiva syn på utbildningsprocessen.

Klara uttryckte att hennes förhoppning var att inga HBTQ-hyllor kommer att behövas i biblioteksrummet i framtiden eftersom HBTQ kommer att vara en så självklar del av samhället. HBTQ behöver därmed inte uppmärksammas på samma sätt som i dagsläget för att motarbeta heteronormen. Även Stefan framförde liknande åsikter då han trodde att frågorna kring normkritik kommer att kännas självklar om några år.

Att arbetet med HBTQ-litteraturen och uppmärksammandet av HBTQ kommer att vara en del av de deltagande bibliotekens fortsatta arbete står därmed klart utifrån dessa tankar, förslag och arbetsätt som bibliotekarierna presenterat i studien. Det visar därmed också att bibliotekarierna tar detta arbete på stort allvar och, likt tidigare forskning diskuterat, också förstår betydelsen av att inneha HBTQ-litteratur på folkbiblioteket.

7.5 Reflektioner kring studien

Genom en övergripande iakttagelse av denna analys och diskussion går det att konstatera att min studie samspekar med tidigare forskning kring HBTQ-litteraturens hyllplacering och därmed bekräftar den problematik som diskuterats i föregående undersökningar. Denna studie har dock förhoppningsvis hjälpt till med att förstärka förståelsen av problematiken samt även bidragit med ett flertal alternativa arbetsätt för att nå ut med HBTQ-relaterad litteratur till biblioteksanvändarna.

Jag anser att såväl mitt metodval som mitt teoretiska perspektiv korrelerade bra med studiesyftet. Genom de semistrukturerade intervjuerna framkom information kring de deltagande bibliotekariernas tankar och känslor kring HBTQ-litteraturens hyllplacering. Med mer tid tillgodo hade jag dock gärna utfört en enkätundersökning bland bibliotekens användare för att få med så många av deras synpunkter som möjligt. Jag insåg under mitt empiriska arbete att bibliotekariernas uppfattningar om biblioteksanvändarnas attityder gentemot HBTQ-litteraturens hyllplacering inte skulle vara tillräckliga för att genomföra en bra genomarbetad analys av denna frågeställning.

Den analytiska ansatsen som inkluderade queerteori och kunskapsorganisation var väl vald för denna studie då kunskapsorganisation kan ses som ett verktyg för att åstadkomma, men också i värsta fall motverka, de mål som queerteorin strävar efter. Därmed kunde studien, med hjälp av denna analytiska ansats, granska hur HBTQ-litteraturens placering i biblioteksrummet kan verka både för och emot queerteorins mål att ifrågasätta den rådande heteronormen.

8. Slutsats

Svaren som framkom utifrån studiens fyra frågeställningar kan sammanfattas på följande sätt:

- De HBT-certifierade folkbiblioteken använde sig av HBTQ-hyllor medan de icke HBT-certifierade folkbiblioteken inte använde sig av dessa hyllor i det fysiska biblioteksrummet. Faktorerna som låg till grund för användandet av HBTQ-hyllorna var att de skapar ett synliggörande, signalerar bibliotekens HBTQ-vänlighet och jämställdhetstänk samt gör det enklare för biblioteksanvändarna att upptäcka och botanisera bland den HBTQ-relaterade litteraturen. Hyllorna kan även öppna upp för fler frågor om dessa böcker bland biblioteksbesökarna. Faktorerna som låg till grund för beslutet att inte använda sig av HBTQ-hyllor var att de kan skapa en utpekande situation, de kan även skapa en negativ särskiljning mellan HBTQ-litteraturen och övrig litteratur i bibliotekssamlingen och därmed även en symbolisk särskiljning mellan HBTQ och samhället. Hyllorna kan även sända ut den felaktiga signalen att litteraturinnehållet enbart riktar sig till HBTQ-individer. Att istället undvika nyttjandet av HBTQ-hyllor gör att den HBTQ-relaterade litteraturen jämföras med övrig litteratur och i och med detta osynliggörs inte HBTQ-litteraturen för besökare som aldrig skulle granska böcker placerade i en HBTQ-hylla.
- Då bibliotekarierna inte hade fått någon större respons från biblioteksanvändarna angående HBTQ-litteraturens hyllplacering var det svårt att få en ordentlig uppfattning om användarnas attityder gentemot användandet eller gentemot avsaknaden av HBTQ-hyllor i biblioteksrummet.
- För den framtida utvecklingen vill bibliotekarierna se ett mer aktivt tänk kring litteraturen och även kring HBTQ i mer generella bemärkelser. Förhoppningen är också att HBTQ och HBTQ-litteraturen kommer att vara en så självklar del av biblioteksarbetet, och även av samhället, att de inte behöver uppmärksammas på samma sätt som i dagsläget.
- Utifrån det valda teoretiska perspektivet kan HBTQ-hyllorna skapa såväl en inkluderande som en exkluderande effekt på biblioteksanvändarna.

Syftet med denna studie var främst att belysa problematiken som existerar kring HBTQ-litteraturens hyllplacering. Att placera ut litteratur i biblioteksrummet kan ses som en simpel och förutsättningslös procedur, men vid en närmare titt blir det genast mer komplicerat. Studien har också påvisat relevant information om olika arbetssätt att disponera och förmedla ut denna litteratur till biblioteksanvändarna, samt hur biblioteken kan arbeta med och för HBTQ.

En förhoppning är även att biblioteksarbetare och biblioteksstuderande tar del av denna studie för att själva bilda sig en uppfattning om hur de anser att HBTQ-litteraturen bör placeras i biblioteksrummet. Det är trots allt dessa individer som i slutändan har och kommer att ha kontroll över bibliotekets fysiska utseende. Det är också dessa individer som bistår och kommer att bistå biblioteksanvändarna i deras litteratur- och informationssökning på biblioteken.

8.1 Vidare forskning

Att studera huruvida litteraturen i HBTQ-hyllorna är representativ för HBTQ-begreppet anser jag är viktigt att undersöka. I tidigare forskning är det främst homosexualitet som det talas om vilket ställer frågan om de bisexuella, transpersonerna och de som identifierar sig som queer känner att det även finns litteratur som är representativ för dem på biblioteken i dessa hyllor. För att få tillåtelse att kalla en hylla för HBTQ-hylla eller regnbågshylla bör alla som har en del av dessa benämningar känna sig inkluderade.

I min studie intervjuades dessutom inte biblioteksanvändarna om deras tankar och åsikter kring HBTQ-litteraturens hyllplacering på de deltagande biblioteken. Då bibliotekarierna dessutom inte hade fått särskilt många utvecklande kommentarer från användarna hade det varit av intresse att få ta del av en studie med just biblioteksanvändarna i fokus. Att de får sina röster hörda och att biblioteken visar dem respekt genom att anpassa sig efter deras behov är trots allt av största vikt.

Källförteckning

- Ahlund, A. (2015, 18 maj). Tio procent av bibliotekets böcker ryms inte i en regnbågshylla. *BTJ*. Hämtad från <http://blogg.btj.se/gastblogg-tio-procent-av-bibliotekets-bocker-ryms-inte-i-en-regnbagshylla/>
- Ahrne, G., & Svensson, P. (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Alexander, L. B., & Miselis, S. D. (2007). Barriers to GLBTQ collection development and strategies for overcoming them. *Young Adult Library Service*, 5(3), 43-49.
- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?*. Stockholm: Natur och kultur.
- Andersson, M. (2007). *Ung och gay. Informationsbehovet som ung och homo- eller bisexuell i komma- ut- processen*. (Examensarbete. Högskolan i Borås, Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap). Från <http://bada.hb.se/handle/2320/2811>
- Anonym. (2015, 8 december). Ökat skydd i lagen för transpersoner. *Metro*. Hämtad från <http://www.metro.se/>
- Berg, M. & Wickman, J. (2010). *Queer*. (1. uppl.) Malmö: Liber.
- Bowker, G. C., & Star, S. L. (1999). *Sorting things out: classification and its consequences*. Cambridge, Mass.: MIT Press
- Chapman, E. L. (2013). No More Controversial than a Gardening Display?: Provision of LGBT-Related Fiction to Children and Young People in the U.K Public Libraries. *Library Trends*, 61(3), 542-568.
- Handlingsplan för hbtq-arbete på biblioteken i Solna (2015)
- Henriksson, K. (2015, 26 juni). Samkönade äktenskap tillåts i alla USA:s delstater. *Svenska dagbladet*. Hämtad från <http://www.svd.se/>
- Larsson, H. (2015, 20 augusti) Grattis Sundbybergs och Solna stadsbibliotek till att ni gått på RFSL:s jättesvindleri med HBT-certifiering. *Gaybladet*. Hämtad från <http://gaybladet.se/>
- Nationalencyklopedin. (u.å). *Bisexualitet*. Hämtad 16 mars, 2016, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/bisexualitet/>
- Nationalencyklopedin. (u.å). *HBTQ*. Hämtad 16 mars, 2016, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/hbtq/>
- Nationalencyklopedin. (u.å). *Heteronorm*. Hämtad 28 december, 2015, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/heteronorm/>
- Nationalencyklopedin. (u.å). *Homosexualitet*. Hämtad 16 mars, 2016, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/homosexualitet/>

Nationalencyklopedin. (u.å). *Queer*. Hämtad 16 mars, 2016, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/queer/>

Nationalencyklopedin. (u.å). *Transperson*. Hämtad 16 mars, 2016, från Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/transperson/>

Norman, M. (1999). OUT on loan: A survey of the use and information needs of users of the lesbian, gay and bisexual collection of Brighton and Hove libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 31(4), 188-196.

Olsson, A., & Olsson K. (2002) *Alternativ hylluppställning: en undersökning av hylluppställning och biblioteksmiljö på Västerviks stadsbibliotek*. (Examensarbete. Högskolan i Borås, Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap). Från <http://bada.hb.se/handle/2320/881>

Passet, J. E. (2012) Hidden in Plain Sight: Gay and Lesbian Books in the Midwestern Public Libraries, 1900-1969. *Library Trends* 60(4), 749-764.

Persson, I. (2015, 16 augusti). Hbtq-certifiering kritiserar. *Mitt i*. Hämtad från <http://www.mitti.se/>

Rosenberg, T. (2002). *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.

Sapiie, J. (1995). Reader-interest classification. *Cataloging & Classification Quarterly*, 19(3-4), s. 143-155.

SFS 2013:801. *Bibliotekslag*. Hämtad 11 oktober, 2015, från Riksdagen, http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2013-801/

Svedemyr, F. (2014, 10 juli). *Framsidan*. Hämtad från <http://www.framsidan.net/>

Söderman, J. (2006). *Att hitta Ett hem vid världens ände Om sexualitet och könsidentitet vid ämnesordsindexering av skönlitteratur*. (Examensarbete. Högskolan i Borås, Institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap). Från <http://bada.hb.se/bitstream/2320/1695/1/06-105.pdf>

Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. (3.uppl) Lund: Studentlitteratur.

Åkerman, M. (2015, 1 augusti). Rekordår för Stockholm Pride: "Så himla glada". *Svenska dagbladet*. Hämtad från <http://www.svd.se/>

Bilaga 1: Intervjufrågor, de HBT-certifierade folkbiblioteken

Inledande frågor:

1. Hur många år har du arbetat som bibliotekarie?
2. Hur många år har du arbetat inom denna biblioteksenhet?
3. Har du specifika ansvarsområden inom biblioteksenheten?
4. Kan du beskriva biblioteksenheten? (antal bibliotek i enheten, arbetsfördelningen mellan biblioteken, beskrivning av de skilda biblioteken osv.)

HBT-certifiering:

1. Ni har genomgått en HBT-certifiering inom biblioteksenheten.
  1. Hur var certifieringen utformad?
  2. Vad är dina erfarenheter från certifieringen?
  3. Tycker du att processen var lärorik? Om ja, på vilket sätt?
2. Hur har det fysiska biblioteksrummet förändrats efter HBT-certifieringen? Hur ser ni på denna förändring?
3. Viss kritik har riktats mot HBT-certifieringen av folkbiblioteken. Hur ser ni på denna kritik?

HBTQ-litteraturen:

1. Fick ni under certifieringen förslag/uppmaningar om hur ni bör hantera HBTQ-litteraturens hyllplacering i biblioteksrummet? I så fall vilka förslag/uppmaningar?
2. Anser ni att biblioteken kan/bör arbeta annorlunda med HBTQ-litteratur riktad till vuxna till skillnad från HBTQ-litteratur riktad till barn och ungdomar? Varför/varför inte?
3. Har det förekommit diskussioner eller osämja i arbetsgruppen kring HBTQ-litteraturens hyllplacering?
4. Hur ser ni på att bryta ut avdelningar med HBTQ-litteratur från övrig litteratur? Vad ser du för styrkor och svagheter med den principen?
5. Hur ser ni på att integrera HBTQ-litteraturen med övrig litteratur på hyllorna? Vad ser du för styrkor och svagheter med den principen?
6. Hur beslutar ni i arbetsgruppen vilka böcker som ska hamna på HBTQ-hyllan? Finns det särskilda kriterier?
7. Finns det något som ni vill förbättra kring ert arbete med HBTQ-litteraturen?

Besökarnas reaktioner:

1. Vilken respons har ni fått från biblioteksbesökarna på HBTQ-litteraturens hyllplacering?
2. Vilken påverkan uppfattar ni att HBTQ-litteraturens hyllplacering kan ha på biblioteksbesökarna, om någon?

Avslutning: Är det något du vill tillägga?

Bilaga 2: Intervjufrågor, de icke HBT-certifierade folkbiblioteken

Inledande frågor:

1. Hur många år har du arbetat som bibliotekarie?
2. Hur många år har du arbetat inom denna biblioteksenhet?
3. Har du specifika ansvarsområden inom biblioteksenheten?
4. Kan du beskriva biblioteksenheten? (antal bibliotek i enheten, arbetsfördelningen mellan biblioteken, beskrivning av de skilda biblioteken osv.)

HBTQ-litteraturen:

1. Har ni någon särskild princip för hur ni arbetar med HBTQ- litteraturen på biblioteket? Exponeras/placeras HBTQ- litteraturen på en särskild plats/hylla i biblioteksrummet? Varför/Varför inte?
2. Har ni några tankar om hur ni kan arbeta för att biblioteket ska uppfattas som attraktivt för en HBTQ-publik?
3. Anser ni att biblioteken kan/bör arbeta annorlunda med HBTQ-litteratur riktad till vuxna till skillnad från HBTQ-litteratur riktad till barn och ungdomar
4. Hur upplever ni att bibliotekens arbete med HBTQ-litteraturen förändrats med åren? Om någon förändring skett
5. Hur ser ni på att bryta ut avdelningar med HBTQ-litteratur från övrig litteratur? Vad ser ni för styrkor och svagheter med den principen?
6. Hur ser ni på att integrera HBTQ-litteraturen med övrig litteratur på hyllorna? Vad ser du för styrkor och svagheter med den principen?
7. Finns det något som ni vill förbättra kring ert arbete med HBTQ-litteraturen?
8. Vad har ni för åsikter kring en eventuell HBT-certifiering?

Besökarnas reaktioner:

1. Vilken respons har ni fått från biblioteksbesökarna på HBTQ-litteraturens hyllplacering?
2. Vilken påverkan uppfattar ni att HBTQ-litteraturens hyllplacering kan ha på biblioteksbesökarna, om någon?

Avslutning: Är det något du vill tillägga